

# Ispitivanje stavova roditelja o uključenosti djece s teškoćama u razvoju u redovite skupine ustanova ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja

---

**Židić, Marija**

**Postgraduate specialist thesis / Završni specijalistički**

**2024**

*Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj:* **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

*Permanent link / Trajna poveznica:* <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:178755>

*Rights / Prava:* [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

*Download date / Datum preuzimanja:* **2025-03-21**



**Sveučilište u Zadru**  
Universitas Studiorum  
Jadertina | 1396 | 2002 |

*Repository / Repozitorij:*

[University of Zadar Institutional Repository](#)



zir.nsk.hr



DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište u Zadru

Centar Stjepan Matičević

Poslijediplomski specijalistički studij „Vođenje i upravljanje odgojno-  
obrazovnom ustanovom“



Zadar, 2024.

Sveučilište u Zadru

Centar Stjepan Matičević

Poslijediplomski specijalistički studij „Vođenje i upravljanje odgojno-obrazovnom ustanovom“

Ispitivanje stavova roditelja o uključenosti djece s teškoćama u razvoju u redovite skupine ustanova ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja

Završni specijalistički rad

Studentica:

Marija Židić

Mentorica:

izv. prof. dr. sc. Matilda Karamatić Brčić

Zadar, 2024.



## Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Marija Židić**, ovime izjavljujem da je moj **završni specijalistički** rad pod naslovom **Ispitivanje stavova roditelja o uključenosti djece s teškoćama u razvoju u redovite skupine ustanova ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 17. lipnja 2024.

# Sadržaj

UVOD .....	1
1. RODITELJI I IZAZOVI U ODGOJU DJECE S TEŠKOĆAMA .....	2
2. ULOGA USTANOVA RANOG I PREDŠKOLSKOG ODGOJA U INKLUZIVNOM OBRAZOVANJU .....	6
2.1. Uloga odgojitelja u ustanovama ranog i predškolskog odgoja.....	6
2.2. Partnerstvo između roditelja i odgojitelja .....	7
3. KLASIFIKACIJA TEŠKOĆA PREMA DRŽAVNOM PEDAGOŠKOM STANDARDU .....	11
3.1. Teškoće u razvoju .....	11
3.2. Pojmovi segregacija, integracija i inkluzija .....	12
4. INKLUZIJA DJECE S TEŠKOĆAMA.....	14
4.1. Rana intervencija – pojam i značenje .....	15
4.2. Rana intervencija u kontekstu odgojno – obrazovnog sustava RH .....	16
4.3. Suradnja s roditeljima sukladno Programu inkluzije u Dječjem vrtiću „Biokovsko zvonce“ Makarska .....	18
4.4. Smjernice za osiguravanje uvjeta za uspješnu inkluziju u odgojno-obrazovnu skupinu .....	19
4.5. Usporedba dječjeg vrtića Potočnica i dječjeg vrtića Biokovsko zvonce .....	20
5. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA.....	22
5.1. Problem istraživanja .....	22
5.2. Predmet istraživanja.....	22
5.3. Cilj istraživanja .....	22
5.4. Hipoteze .....	22
5.5. Zadaci istraživanja .....	23
5.6. Instrument.....	23
5.7. Postupak istraživanja i sudionici.....	23
6. REZULTATI ISTRAŽIVANJA.....	26
ZAKLJUČAK.....	33
SAŽETAK.....	35
SUMMARY .....	36
LITERATURA.....	37
PRILOZI .....	41

## **UVOD**

Pojmovi inkluzija i integracija sve su češće prisutni u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju. Imaju važnu ulogu u podizanju svijesti o populaciji djece s teškoćama u razvoju, a podrazumijevaju suradnju svih dionika na različitim razinama kako bi svi uvjeti za njihovo ostvarenje bili zadovoljeni.

Najvažniju ulogu u životu svakog djeteta imaju roditelji. Roditelji su oni koji stručnjacima uključenima u rad s djetetom moraju biti istinski partneri kako bi se na što kvalitetniji način moglo pristupiti zadovoljavanju djetetovih potreba. U današnje vrijeme, socijalizacija djeteta najčešće započinje u vrtićima koji predstavljaju prvi korak prema uključivanju djeteta kao ravnopravnog člana društva. Osim materijalnih uvjeta važno je i da su odgojitelji visoko senzibilizirani prema potrebama djece s teškoćama u razvoju te da se dodatno educiraju. U vrtićima, odnosno u svakoj odgojno-obrazovnoj skupini nužno je poticati prihvaćanje različitosti i senzibilizaciju, kako djece, tako i roditelja. Senzibilizacija roditelja potrebna je kako bi roditelji kod kuće nastavili raditi na razvoju i savladavanju novih vještina kod djece, a koje će pozitivno utjecati na uspješnost inkluzije.

Ovaj se rad bavi stavovima roditelja o uključivanju djece s teškoćama u razvoju u ustanove ranog i predškolskog odgoja.

# 1. RODITELJI I IZAZOVI U ODGOJU DJECE S TEŠKOĆAMA

Roditelji djeteta s teškoćama u razvoju suočavaju se s izazovima od trenutka postavljanja dijagnoze. Taj trenutak često označava početak procesa tugovanja koji može biti dugotrajan i složen, jer nije linearan proces, već uključuje različite faze, od početnog neprihvatanja do postupnog prihvatanja realnosti. Nadalje, proces tugovanja može biti obilježen osjećajima gubitka, ne samo u pogledu očekivanja roditelja o razvoju i napretku djeteta, nego i zbog percepcije društvene stigme.

Roditelji mogu osjećati žalost zbog ograničenja koja njihovo dijete doživljava u društvenim i akademskim postignućima. Osim toga, roditelji se suočavaju s osobnim žrtvama, uključujući propuštene prilike za osobni i profesionalni razvoj. Svi aspekti njihova života mogu biti značajno promijenjeni, što zahtijeva prilagodbu i razvoj novih strategija za savladavanje izazova koje donosi odgoj djeteta s teškoćama u razvoju. Tugovanje tako postaje trajni suputnik na putu roditeljstva, zahtijevajući kontinuiranu podršku i razumijevanje od strane obitelji, prijatelja i stručnjaka (Cantwell-Barti, 2009; Oluremi, 2015).

Rođenje djeteta s teškoćama u razvoju predstavlja jedan od najstresnijih događaja za obitelj. Kada se roditelji suoče s dijagnozom i poteškoćama svog djeteta, njihova pažnja može biti usmjerena, kako na značajne i ozbiljnije poteškoće, tako i na one manje ozbiljne. Potonje poteškoće mogu biti dio normalnog razvojnog spektra, no u kontekstu većih izazova mogu biti percipirane i kao dodatni stresori. To može stvoriti negativnu atmosferu unutar obitelji s potencijalnim negativnim utjecajem na međusobne odnose roditelja djeteta s teškoćama u razvoju, upravo zbog povećane emocionalne napetosti. Negativna atmosfera i konflikti otežavaju prilagodbu na nove životne okolnosti. Iznimno je važno da roditelji dobiju adekvatnu podršku i resurse u vidu edukacija o razvojnim poteškoćama, o strategijama suočavanja i kontroliranja vlastitih emocionalnih stanja i odgovora kako bi se prevenirao negativan utjecaj na obiteljsku dinamiku.

Očevi se teško nose s činjenicom da imaju dijete s poteškoćama u razvoju, jer o problemima razmišljaju razborito, a njihova samokontrola onemogućava im prevladavanje emocionalnih problema (Leutar i Oršulić, 2015). Također, očevi su često izrazito distancirani pri odgoju djeteta s teškoćama u razvoju, jer vjeruju kako nisu u mogućnosti dovoljno pomoći djetetu (Beckman, 1991). Majke preuzimaju veći dio brige za dijete s teškoćama u razvoju, pa su samim time izložene većem stresu. Kako dijete s teškoćama raste, majčini zadaci postaju sve zahtjevniji i naporniji. Majke se u potpunosti prilagođavaju potrebama djeteta te teško

pronalaze vrijeme za druge aktivnosti ili za sudjelovanje u širem društvu, što povećava osjećaj usamljenosti i stresa (Bulić, Joković Oreb i Nikolić, 2012). Svaka obitelj predstavlja jedinstvenu i cjelinu drugačiju od drugih, no svakoj od njih potrebna je emocionalna, materijalna i/ili informacijska podrška (McWilliam, 2010; prema Repalust, 2017).

Početne reakcije roditelja na teškoću djeteta izravno ovise o mnogim faktorima. Najčešće se navodi vrijeme i način priopćavanja poteškoće roditeljima, težina poteškoće, stupanj socijalne izolacije obitelji, pripadnost društvenoj klasi i obrazovanje roditelja, seksualni život roditelja, stavovi obitelji i prijatelja te informacije primljene od stručnjaka i stavovi stručnjaka. Roditelji, brže ili sporije, prolaze određene faze karakterizirane različitim reakcijama, osjećajima, ponašanjima ili se pak zaustavljaju na jednom od njih bez obzira na uzrok poremećaja. Nakon početnog šoka, osjećaja gubitka i neke vrste umrtvljenosti, javlja se ljutnja i nijekanje, a nakon toga obično slijedi traganje za čudom, odnosno izlječenjem (Bezuck, 1993).

Pojedini roditelji prihvaćaju savjete stručnjaka, no u udobnosti njihova doma javlja se povrijeđenost koja u konačnici rezultira svađom ili grdnjom djeteta. Neki roditelji svoju neizravnu ljutnju izražavaju promjenom stručnjaka ili okoline svoje djece (Juul, 1995). Kako bi se podržao razvoj djeteta s teškoćama, važno je uskladiti ponašanje roditelja i njihovu međusobnu komunikaciju i interakciju, a ne osobne karakteristike pojedinog roditelja (Brajša, 1995.). Ljubešić (2003; prema Miller, 1994) upućuje na istraživanja koja se protežu više od dva desetljeća i koja se bave obiteljskim odnosima unutar obitelji s djetetom s teškoćama, snagama koje roditelji vide da bi se mogli prilagoditi i potrebom za različitim oblicima podrške. Nadalje, osmišljen je koncept za objašnjenje različitih faza prilagođavanja kroz koje prolaze roditelji djece s teškoćama u razvoju (Ljubešić, 2003; prema Miller, 1994.).

Prvi stadij jest stadij „preživljavanja“ koji dolazi s osjećajem bespomoćnosti i gubitkom kontrole nad vlastitim životom. U ovom stadiju roditelji zanemaruju svoje potrebe te se prilagođavaju i podređuju potrebama svoje djece. Ipak, potrebno je osvijestiti roditelje o postojanju te normalizirati prisutnost navedenih emocija. U cilju prevladavanja prvotnoga šoka, potrebno je roditelje uključiti u mreže podrške poput udruga roditelja, stručne pomoći i šire obitelji. Drugi je stadij „pretraga“, unutar kojeg se razlikuje vanjska i unutarnja pretraga. Vanjska pretraga podrazumijeva traženje dijagnoze i potrebnog načina liječenja, dok se unutarnja pretraga odnosi na pitanja o odnosima u obitelji uzrokovana nadolazećim promjenama. Ovo je stadij u kojem roditelji aktivno traže pomoć, iako su najčešće oslonac



sami sebi, s obzirom na to da institucije ne pružaju odgovarajući oblik podrške. Nedovoljna povezanost zdravstvenog, edukacijsko-rehabilitacijskog i obrazovnog sustava u Hrvatskoj produljuju trajanje ovog stadija kod roditelja. „Smještanje“ predstavlja treći stadij u kojem su iscrpljeni resursi roditelja u traženju različitih oblika pomoći. Obitelj se prilagodila situaciji, a dijete je smješteno u adekvatnu ustanovu ili je, po prilagođenom postupku, uključeno u istu. U ovom stadiju roditelji su svjesni vlastitih znanja i vještina, poznaju ljude i institucije koje mogu pomoći razvoju njihovog djeteta, a sve to pozitivno utječe na njihovo samopouzdanje. Zadnji, odnosno četvrti stadij jest „odvajanje“. Obilježen je većom uključenošću roditelja u razvoj djeteta s teškoćama s ciljem osamostaljenja, a u skladu s djetetovim mogućnostima. U ovom stadiju roditelji oživljavaju osjećaje koje su već iskusili prilikom suočavanja s dijagnozom, no nastoje podržati dijete u samostalnom životu na nove načine.

Kroz sve ranije navedene stadije, roditelji bi trebali imati podršku svoje šire obitelji te stručnjaka u predškolskim i zdravstvenim ustanovama. Ukoliko su cjeloviti, stručni timovi predškolskih ustanova sastoje se uglavnom od pedagoga, psihologa, edukatora-rehabilitatora i logopeda, koji su na raspolaganju roditeljima u slučaju nedoumica oko načina odgoja djeteta ili podrške u vidu razgovora. Članovi stručnog tima imaju dva osnovna pristupa roditeljima. Prvi je usmjeren na izgradnju odnosa u kojem je naglasak stavljen na poštovanje, povjerenje, senzibilnost te iskrenost. Drugi je model aktivirajući, odnosno suradnički odnos. Roditelji u tom odnosu stručnjake vide kao one s kojima mogu razgovarati o svojim strepnjama, podijeliti uvjerenja i probleme te kao one koji im daju provjerene i relevantne podatke (Espe-Sherwindt, 2008; Pintarić Mlinar i sur., 2013). Kako bi stručnjaci razvili sveobuhvatne intervencije koje će na prikladan način odgovoriti na razvojne potrebe djece i obitelji, potrebno je razumjeti obiteljske resurse, podršku, snagu i potrebe (McWilliam, 2010; prema Repalust, 2017). Roditelji koji ne mogu pobjeći iz teške situacije podjednako su ranjivi zbog nje kao i njihova djeca, stoga je potreban niz savjetovanja kako bi roditelji stekli razumijevanje, nove perspektive i iskustva. Često nije dovoljno roditeljima samo pružiti alternativni alat, već je potrebno upotrijebiti i njihov talent za podučavanje zbog mijenjanja načina na koji se gleda na roditelje, što može biti opresivno, jer je njihovo ponašanje neprihvatljivo (Juul, 1995, str. 19.).

Integracija djece s teškoćama u redovite predškolske ustanove predstavlja izazov, no neophodna je za njihov socijalni razvoj. Optimalno iskustvo za dijete može se osigurati samo kroz suradnju odgojitelja i roditelja, što podrazumijeva redovitu komunikaciju u planiranju i

provođenju odgojno-obrazovnih aktivnosti. Roditelji djece s teškoćama često se suočavaju s dodatnim izazovima, uključujući emocionalni stres i poteškoće u pronalaženju odgovarajućih usluga i podrške. Ovi izazovi naglašavaju važnost inkluzivne prakse, stručne podrške i čvrste suradnje između roditelja i odgojitelja u odgoju djece s teškoćama u predškolskim ustanovama.

## **2. ULOGA USTANOVA RANOG I PREDŠKOLSKOG ODGOJA U INKLUZIVNOM OBRAZOVANJU**

Slunjski (2011) smatra da ozračje u vrtiću ima značajan utjecaj na shvaćanja i razmišljanja, cjelokupan razvoj i odgoj djece za njegovanje autonomije djece. Stalno usavršavanje jedan je od važnih zadataka obrazovanja unutar dječjeg vrtića. Ostvaruje se u djetetovom odnosu s vršnjacima i odraslima koji ga podržavaju. Kvalitativno obogaćivanje okoline dovodi do značajnih modifikacija u djetetovom ponašanju, a ogledaju se u djetetovoj suradnji, obrascima mišljenja te istraživanju i učenju.

Zadaća ustanova ranog i predškolskog odgoja jest pružanje osnovne skrbi djeteta uz slobodan i neopterećen razvoj. One predstavljaju mjesto gdje dijete kroz igru i rad istražuje, usvaja različita znanja i potiče razvoj svojih osjetila i sposobnosti.

Kako se navodi u Nacionalnom kurikulumu za predškolski odgoj i obrazovanje (2015), uređenje prostornog i fizičkog okruženja dječjeg vrtića uključuje osiguravanje bogatog i promišljenog odabira materijala, poticanje djece na otkrivanje i rješavanje problema, sposobnost formuliranja hipoteza, istraživanja, eksperimenata te znanje i njihovo razumijevanje. Različiti materijali i njihova stalna dostupnost promiču neovisnost u učenju, kao i autonomiju u učenju djece. Nastavni su materijali bogati sadržajem i pružaju različite mogućnosti izbora za djecu s različitim interesima i različitim razvojnim mogućnostima. Poticajno okruženje dječjeg vrtića svakodnevno izlaže dijete različitim sadržajima učenja, koji potiču djecu na istraživanje prirode i prirodnih fenomena, raznovrsnih prilika za organizacijom prostora, na istraživanje pokreta i zvukova, tonova, melodija, glazbe te različitih tehnika u umjetnosti. Okruženje djeteta treba biti poticajno kako bi se dijete odvažilo istraživati različite osjetilne modalitete poput tekstura, mirisa, zvukova, tonova, melodija, pokreta i slično. Djeca usvajaju određene obrasce ponašanja uz poštivanje pravila grupe, ali i kroz upoznavanje drugih. Na taj način dijete usklađuje svoj život sa suživotom u zajednici, pri čemu uspostavlja emocionalne i socijalne odnose. Svako dijete treba biti prihvaćeno kao ravnopravni član zajednice, odnosno svoje odgojno-obrazovne skupine.

### **2.1. Uloga odgojitelja u ustanovama ranog i predškolskog odgoja**

Unutar ustanova ranog i predškolskog odgoja, odnosno sobi dnevnog boravka odgojitelji su oni koji predstavljaju najvažniju ulogu u stvaranju sigurnog i poticajnog okruženja za svako

dijete. Odgojitelj je stručnjak koji treba pravilno odgovoriti na potrebe djeteta u danom trenutku. Drugim riječima, odgojitelj je aktivni sudionik u dječjem životu, koji uči dijete kako istraživati i djelovati u skladu s interesima i mogućnostima. Svrha odgojitelja jest naučiti promatrati dijete te odgovoriti na djetetove trenutne potrebe, jer je odgojitelj odgovoran ne samo za cjelokupni razvoj svakog djeteta u skupini, već je odgovoran i za cjelokupni odgojno-obrazovni rad.

Šagud (2006) navodi popis kvaliteta odgojitelja, odnosno smatra da je odgojitelj:

1. osoba koja stalno teži učenju i provjeri različitih modela bez pretpostavki da zna odgovore na sva postavljena pitanja
2. osoba koja napreduje na osobnoj i profesionalnoj razini
3. osoba koja promatra i aktivno sluša djecu
4. osoba koja uvažava socijalne, kulturne i ekonomske različitosti,
5. osoba koja prepoznaje stupnjeve razvoja djeteta te zna odgovoriti na djetetove potrebe
6. osoba koja je upoznata s procesima i načinima učenja predškolskog djeteta
7. osoba koja osluškuje i istražuje način razmišljanja djece, otvorenog uma za nove ideje
8. osoba koja svjesno ulazi u rizik imajući na umu potrebe i stupnjeve razvoja djeteta
9. osoba koja se kreativno izražava, improvizira te uvažava tuđe zamisli
10. osoba koja fleksibilna te zna organizirati vrijeme i odnose ovisno o potrebama skupine.

Prema ovom popisu kvaliteta, može se zaključiti da su odgojitelji stručnjaci koji sudjeluju u oblikovanju iskustva i razvoja djece, odgovorni za poticajno i inkluzivno okružje, pri čemu biraju različite materijale i aktivnosti kojima se djecu potiče na igru, istraživanje i spoznajno učenje te su ključni u davanju podrške za individualne potrebe svakog djeteta.

## **2.2. Partnerstvo između roditelja i odgojitelja**

U praksi postoje različiti odgojni stilovi roditelja, no ističu se tri odgojna stila. Prvi je stil autoritarni stil odgoja u kojem su roditelji često strogi, gotovo nesenzibilizirani za dijete te od djeteta očekuju red, disciplinu i poslušnost. Drugi stil roditelja jest permisivni stil odgoja u kojem je dijete potpuno slobodno te se od djeteta ne očekuje odgovornost niti su postavljene granice ponašanja. Treći stil odgoja jest demokratski stil u kojem je odgoj djeteta usmjeren na suradnju. U ovoj vrsti odgojnog stila djetetu su postavljeni točno određeni obrasci ponašanja kao i očekivanja koje roditelj ima od djeteta.

Kako bi bio uspješan razvoj i napredak djeteta s teškoćama, potrebno je zadovoljiti više faktora. Važnu ulogu za djetetov uspješan razvoj i napredak ima obiteljska sredina te kvalitetni odnosi djeteta i odgojitelja, odnosno odgojitelja i roditelja, kao i dobra suradnja stručno-razvojne službe i roditelja. Ponekad dolazi do nerazumijevanja između odgojitelja i roditelja, jer se odgojni stilovi i pravila odgojno-obrazovne skupine razlikuju od onih kod kuće. Stoga je potrebno upoznati roditelje s pravilima skupine te s očekivanjima odgojitelja naspram roditelja i djece. Također, važna je i povratna informacija u kojoj roditelj treba otvoreno komunicirati svoja očekivanja od odgojitelja.

Nakon gore postavljenih pravila, važno je upoznati se s djetetovom teškoćom i izazovima na koje nailazi i dijete i roditelji, kako bi djetetove individualne potrebe mogle biti pravovremeno zadovoljene. Najlakši način jest otvorena komunikacija između odgojitelja, roditelja i stručno-razvojnog tima dječjeg vrtića. Pri tome se roditelji i odgojitelji trebaju međusobno poštivati, razumjeti i tolerirati jer odnos treba biti otvoren i iskren kako bi se dostigao zajednički cilj, a to je razvoj samostalnog i emocionalno kompetentnog djeteta. Odgojitelji u suradnji sa stručnim suradnicima izrađuju odgojno-obrazovni program koji je prilagođen kognitivnim sposobnostima djeteta s teškoćama. Pritom je važno prikupiti sve relevantne informacije od roditelja kako bi se mogla odrediti polazišna točka te definirati razvojne ciljeve za svako dijete. Ukoliko se navedeno ne utvrdi, može se dogoditi da odgojitelj postavi previsoke zahtjeve ispred djeteta, što posljedično može dovesti do pojave frustracije kod djeteta, kao i do osjećaja neučinkovitosti kod odgojitelja.

Obitelj predstavlja temelj i ključ u procesu razvoja i socijalizacije djeteta, koju je moguće opisati kao društvenu zajednicu u malom. Predstavlja prirodni sustav u kojem se čovjek mijenja, raste, razvija i stari. Smatra se pokretačem i nositeljem posljedica (Čiček, 1994). Obitelj je u neprestanoj, pozitivnoj ili negativnoj, interakciji s okolinom te društvom u cjelini. Prvo i najbitnije djetetovo okruženje jest obiteljski dom, jer sve što dijete nosi u sebi vezano je uz način odgoja koji dijete primarno donosi iz kuće. U institucionalnom odgoju i obrazovanju, odnosno u predškolskoj ustanovi samo se nadograđuje obiteljski način odgoja te interakcije i komunikacije s djetetom. Iz tog je razloga važno steći cjelovit uvid u međusobne odnose članova obitelji te njihov odnos prema djetetu s teškoćama u razvoju.

U istraživanjima se međusobno uspoređuju obitelji djece s teškoćama u razvoju nejednakih socioekonomskih uvjeta (Schopler, Andrews, Strupp, 1979; prema Bezuk, 1993). U istima se utvrđuje povezanost višeg socioekonomskog statusa obitelji s utvrđivanjem poremećaja u ranijoj dobi. Drugim riječima, obitelji boljeg socioekonomskog statusa ranije utvrde

dijagnozu djeteta te samim time ranije započinju s potrebnim terapijama, što znatno utječe na djetetov daljnji napredak. Proces prilagođavanja roditelja na novu situaciju, odnosno na dijagnozu svog djeteta dugotrajan je psihološki proces u kojem teoretičari razlikuju određene smjerove, faze ili stupnjeve prilagodbe (Kanner, 1953; prema Marvin Cavor, 1981) U radu s roditeljima često dolazi do otpora prema prijedlozima i načinima uključivanja djeteta u predškolsku ustanovu. Prije samog upisa djeteta u vrtić, roditelji su kroz razgovor upoznati o planiranom obliku i vremenu boravka djeteta u odgojno-obrazovnoj skupini. Unatoč tome, roditelji često smatraju kako je boravak njihovog djeteta u skupini prekratak ili pak da raspored boravka njihovog djeteta u vrtiću nije adekvatan. Uključivanje djeteta s teškoćama u razvoju u Dječji vrtić „Biokovsko zvonce“ Makarska obično započinje opservacijskim ugovorom u trajanju do tri mjeseca, a najčešće podrazumijeva početno kraći boravak djeteta u odgojno-obrazovnoj skupini, što gotovo uvijek stvara otpor i nezadovoljstvo kod roditelja. U razdoblju od tri mjeseca odgojitelji i članovi stručnog tima prate djetetov način rada u okviru različitih aktivnosti u odgojno-obrazovnoj skupini. Po zaključenju postupka opservacije ponovno se održava sastanak s roditeljima na kojem se roditelje izvještava o zaključcima na temelju provedenih opservacija u odgojno-obrazovnoj skupini te se dogovara optimalno vrijeme boravka u skladu s potrebama i sposobnostima djeteta. Iako stručnjaci ne razumiju u potpunosti perspektivu roditelja, važno je da pokažu želju za razumijevanjem njihovih potreba i briga kako bi ukazali poštovanje i izgradili povjerenje. Bilo da se radi o suradnji s roditeljima djeteta urednog razvoja ili roditeljima djeteta s teškoćama u razvoju, potrebno je krenuti od osnovne, pozitivne pretpostavke da nesuradljivost roditelja ne znači nužno i nedostatak ljubavi prema djetetu. Odbijanje pomoći proizlazi iz roditeljske nesigurnosti u pronalaženju najboljeg načina za pomoć vlastitom djetetu. Stručnjaci gotovo uvijek polaze od pretpostavke da roditelji žele svom djetetu sve najbolje, no da bi to postigli, trebaju njihovu pomoć.

(Ne)kompetentnost odgojitelja uvelike određuje tijek i mogući ishod suradnje (Kempler, 1994). Prema mnogobrojnim istraživanjima, najvažnija kvaliteta stručnjaka koji su uključeni u djetetov život jest nesebična brižnost za dijete (Blue-Banning i sur., 2004).

Prema Nacionalnom kurikulumu predškolskog odgoja i obrazovanja (2015) dva osnovna sustava su obitelj i vrtić. U tim sustavima mala i predškolska djeca se razvijaju i rastu, zadovoljavaju svoje osnovne potrebe, stječu saznanja o svom nastanku i svijetu u kojem se nalaze, uče se načinu vođenja razgovora i suživotu s drugima, solidarnosti, toleranciji, razvijaju svoje interese te stječu znanja i kompetencije neophodne za suživot. To je moguće

samo u zajednicama (domovi i vrtići) koje pružaju najbolje uvjete za svestrani razvoj djece. Djetetovi roditelji ili skrbnici (i uža obitelj) te odgajatelji osobe su koje najviše brinu o djetetu i njegovoj dobrobiti, stoga je važno da je njihova neposredna komunikacija kvalitetna i poticajna. Odgojitelji koji u svom radu s roditeljima koriste više oblika suradnje smatraju se uspješnijima, jer više oblika znači i veću mogućnost uključivanja roditelja, ovisno o njihovim interesu i sklonostima. Drugim riječima, odgojitelji trebaju odbaciti paradigmu suradnje u kojoj svi oblici suradnje odgovaraju svim roditeljima te prihvatiti novu u kojoj se poštuje osobna i obiteljska različitost (Višnjić-Jevtić, 2018).

Višnjić-Jevtić (2018) dijeli suradnju roditelja i odgojitelja prema ulozi roditelja u odnosu na aktivnosti odgojitelja, točnije dijeli se na aktivnu i pasivnu ulogu roditelja. Pasivna se uloga roditelja odvija preko organiziranih roditeljskih sastanaka, razgovora koje vode odgojitelji s roditeljima prilikom dolaska i odlaska djeteta iz vrtića, organiziranim radionicama za roditelje, pisanom komunikacijom, obavijestima na oglasnoj ploči, pismima, pisanim izvještajima o napretku djece, individualnim razgovorima roditelja i odgojitelja, posjeta vrtića za vrijeme dana otvorenih vrata, pisanim dnevnicima te službenim glasilima vrtića. Aktivna komunikacija zahtijeva veći angažman roditelja, a odvija se preko suvremenih tehnologija, raznih mobilnih aplikacija, mobilnih poruka, društvenih mreža, e-portfolija, kroz organizirana druženja odraslih i djece, posjete djece njihovim domovima, roditelj-gost u skupini i sudjelovanje u pisanju kurikuluma.

### **3. KLASIFIKACIJA TEŠKOĆA PREMA DRŽAVNOM PEDAGOŠKOM STANDARDU**

Državni pedagoški standard u članku 4., stavku 1. jasno propisuje da djeca s teškoćama moraju biti uključena u redoviti ili program javnih potreba predškolskog odgoja i obrazovanja. U stavku 2. istoga članka razvrstane su teškoće na „neurološka oštećenja kao dijabetes, astma, bolesti srca, alergije, epilepsija i slično, oštećenje vida, sluha, poremećaji govorno-glasovne komunikacije, promjene u osobnosti koje su uvjetovane organskim čimbenicima, smanjene intelektualne sposobnosti, autizam, višestruke teškoće, zdravstvene teškoće, poremećaji u ponašanju, motorička oštećenja“.

Nadalje, u članku 4., stavak 3. i 4. teškoće se dijele na teže i lakše. Kao lakše teškoće navode se „slabovidna djeca, djeca koja su nagluha, djeca koja imaju otežanu glasovno-govornu komunikaciju, promjene u osobnosti djece koje su uvjetovane organskim čimbenicima ili psihozom, određeni poremećaji u ponašanju djeteta i neurotske smetnje kao što su agresivnost, hipermotoričnost, djeca koja imaju poremećaji hranjenja, enureza, enkompreza, djeca koja imaju respiratorne afektivne krize, motorička oštećenja djece (djelomična pokretljivost bez pomoći druge osobe)“. Pod težim poteškoćama navode se „sljepoća djeteta, gluhoća djeteta, potpuni izostanak govorne komunikacije, razna motorička oštećenja (nemogućnost kretanja bez pomoći druge osobe ili određenog elektromotornog pomagala), snižene intelektualne sposobnosti, autizam, višestruke teškoće (kombinacija navedenih težih teškoća, međusobne kombinacije lakših teškoća ili bilo koja lakša teškoća u kombinaciji s lakom mentalnom retardacijom)“ (URL1).

Na temelju navedenih informacija iz članka 4. Državnog pedagoškog standarda, ističe se potreba inkluzije u predškolskom odgoju i obrazovanju te je jasno vidljiva obveza društva da osigura pristup i podršku djeci u procesu predškolskog odgoja i obrazovanja, pri čemu se promiče jednakost, inkluzivnost i pravednost u obrazovnom sustavu.

#### **3.1. Teškoće u razvoju**

Mikas i Rousa (2012) smatraju da djeca s teškoćama u razvoju jesu djeca s dugoročnim specifičnim potrebama. Takve potrebe utječu na usađena i stečena stanja organizma, stoga su potrebna određena stručna znanja za izražavanje i razvoj zadržanih sposobnosti djece, kako bi djeca s teškoćama što bolje nastavila školovanje i život. Za razliku od svojih vršnjaka, djeca s teškoćama u razvoju trebaju neku vrstu pedagoške pomoći. Teškoće u razvoju odnose se na urođene i stečene nedostatke različitih vrsta i stupnjeva kao što su



slušni, vidni, govorni i komunikacijski poremećaji, invaliditet, mentalna retardacija te razne bolesti mozga koje se očituju u smetnjama pokretljivosti, oštećenjem mišića i živaca ili nesposobnošću komunikacije i razvoja socijalnih vještina. Djeca koja imaju teškoće u razvoju jesu djeca s posebnim potrebama koja podrazumijevaju potpuno sudjelovanje odgajatelja u njihovom odgojno-obrazovnom procesu unutar vrtićke skupine (URL2). Ranije navedene karakteristike i vrste teškoća u razvoju znatno utječu na cjelokupni razvoj djece s teškoćama. Osim toga, u radu Mikas i Rousa (2012) ističu važnost stručne podrške i prilagodbe odgajatelja koji rade s djecom s teškoćama u razvoju u vrtićkoj skupini. U svrhu ostvarenja cilja potrebno je senzibilizirati i educirati odgojitelje kako bi se stvorilo inkluzivno i poticajno okruženje za djecu s teškoćama u razvoju. Time bi se omogućilo njihovo optimalno uključivanje u društvo i ostvarivanje njihovih potencijala.

### **3.2. Pojmovi segregacija, integracija i inkluzija**

Zrilić (2013) navodi da se pojmovi segregacija, integracija i inkluzija koriste u obrazovnom sustavu, ali i u ostalim životnim područjima. Pojam segregacija podrazumijeva izdvajanje djece iz njihove društvene okoline i premještanje u posebne odgojne skupine ili ustanove ovisno o njihovoj teškoći. Sustav izolacije prvenstveno naglašava neku vrstu teškoće, poremećaja ili disfunkcionalnosti te traženje vanjske pomoći za rješavanje problema. Veliku važnost pridaje se krugu stručnjaka i drugih osoba koje djetetu trebaju pružiti potrebnu stručnu pomoć. U tom slučaju djeca s teškoćama u razvoju nemaju dovoljno mobilnosti i uglavnom se oslanjaju na pomoć i podršku vanjskih agencija. Djetetovo ulaganje i socijalna motivacija značajno su smanjeni, što u velikoj mjeri vodi do otuđenja djeteta. Danas se na segregaciju gleda kao na posljednje sredstvo.

Integracija je pojam suprotan pojmu segregacije. Proces integracije označava smještanje djece s teškoćama u razvoju u vrtićke skupine s djecom urednog razvoja. Sustav integracije djece s teškoćama u formalni obrazovni sustav nije konkretan i ne predviđa potrebnu transformaciju sustava, a ista je potrebna kako bi se moglo prilagoditi potrebama svakog djeteta (Zrilić 2013).

Inkluzija je proces koji zahtijeva višu razinu poštovanja prema djeci s teškoćama u razvoju. Ovakav pristup djeci omogućuje da se percipiraju kao potpuno ravnopravni sudionici odgojno-obrazovnog procesa, pri čemu se po potrebi osigurava kontinuirana pomoć.

Razlika integracije i inkluzije jest ta što je u integraciji stavljen naglasak na stanje ili mjesto dok se inkluzija veže uz sam proces. Inkluzijom djeteta stavlja se naglasak na različitost razvojnih potencijala, a ne na nedostacima. U ovakvom načinu rada potrebno je zajedničko djelovanje svih dionika kako bi se zadovoljile osobne i specifične potrebe svakog pojedinog djeteta u odgojno-obrazovnom sustavu. Svako dijete može napredovati prema svojim sposobnostima i aktivnim sudjelovanjem u društvu. Uspješna inkluzija znači uključivanje sve djece u odgojno-obrazovne procese (URL3) i predstavlja najpoželjniji pristup, temeljen na ljudskim pravima i jednakosti. Podrazumijeva prilagodbu društva i obrazovnog sustava prema djeci s teškoćama u razvoju. Inkluzija, dakle, promiče poštovanje, suradnju i sudjelovanje djece s teškoćama u svim aspektima života. Fokus je na potencijalima djece, ne naglašavajući pritom značaj njihovih nedostataka. Zahtijeva angažman svih dionika obrazovnog procesa kako bi se zadovoljile individualne potrebe djece i zahtjevi odgojno-obrazovne prakse te svakom djetetu omogućuje napredovanje u skladu s vlastitim sposobnostima, kao i aktivno sudjelovanje u društvenom životu. Upravo je aktivno uključivanje sve djece u odgojno-obrazovne aktivnosti ključno za uspješnu inkluziju, jer stvara uvjete koji u svakom pojedinom slučaju osiguravaju odgovarajuću okolinu za razvoj djece s teškoćama i ostvarivanje njihovih prava. Glavni je cilj inkluzije pružanje povoljnijeg socijalnog i emocionalnog iskustva djeci s teškoćama, što im dalje omogućava uspješnije uključivanje u društveni i profesionalni život (Zrilić 2013).

## 4. INKLUZIJA DJECE S TEŠKOĆAMA

U suvremenoj odgojno-obrazovnoj praksi, temeljenoj na humanističko-razvojnoj teoriji, afirmira se pojam inkluzije djece s teškoćama u razvoju u redovan sustav ranog odgoja i obrazovanja. Inkluzija dolazi od latinske riječi *inclusio* što znači uključivanje, sadržavanje, obuhvaćanje, podrazumijevanje. Drugim riječima, inkluzija znači biti uključen, obuhvaćen, pripadati, biti s drugima. Pretpostavlja višu razinu uvažavanja djece s teškoćama u razvoju, kao ravnopravnih sudionika u sustavu, bez izdvajanja u posebne uvjete, a uz osiguravanje individualizirane pomoći svakom djetetu kada god je potrebno. Predstavlja sustavni proces spajanja djece s teškoćama u razvoju s djecom urednog razvoja u prirodnom okruženju, u kojem se djeca igraju i uče. Inkluzivni pristup jest pristup u kojem se stvara odnos koji potiče međusobna podržavanja bez obzira na različitosti. Inkluzija je pojam nadređen pojmu integracije te podrazumijeva uključivanje osoba s teškoćama u razvoju, ne samo u odgojno-obrazovni sustav, nego i u svakodnevni životu Teži ka sustavu koji, na neposredan način, svako dijete stavlja u ravnopravnu poziciju u kojoj dijete može djelovati i pripadati (URL4).

Koncept obrazovne inkluzije nastao je iz modela integracije djece s teškoćama nalazeći praktično polazište u sustavu vrijednosti. Sustav vrijednosti odnosi se na prihvaćanje i uvažavanje različitosti kod djece bez obzira na spol, nacionalnost, rasu, socioekonomski status, odgojno-obrazovni uspjeh ili poteškoću u razvoju i/ili učenju. Današnji osmišljeni modeli inkluzivnog odgoja i obrazovanja usredotočeni su na razvoj kompetencija, traže promjene metoda i oblika rada kako bi se kvalitetno primijenila obrazovna inkluzija u školskom sustavu te u odgojno-obrazovnoj praksi (Vican i Karamatić Brčić, 2013).

Obrazovna inkluzija povezana je s društvenom inkluzijom. Društvena se inkluzija zasniva na društvenim vrijednostima jednakosti i pravednosti. U obrazovnom kontekstu jednakost se odnosi na jednakost obrazovnih prilika te otvorenost formalnog obrazovanja svima bez obzira na različitosti. Pravednost je temeljna humanistička vrijednost koja ne daje prostor nikakvom obliku diskriminacije, odjeljivanja, udaljavanja jednih od drugih niti lišavanja ravnopravnosti. Neovisno o različitostima. Ona znači ravnopravno uključivanje, pripadanje i sudjelovanje svakog pojedinca u društvu (Vican i Karamatić Brčić, 2013).

Osnovni je cilj obrazovne inkluzije integrirati djecu s posebnim obrazovnim potrebama u sustav redovnog školovanja, ali i osigurati niz uvjeta u kojem će njihove obrazovne i životne potrebe biti zadovoljene. Kako bi inkluzija bila što uspješnija potrebna je kontinuirana suradnja svih dionika, točnije djece, odgajatelja, roditelja, stručnih suradnika, ravnatelja, ali i

ustanova poput lokalne uprave te ostale ustanove koje surađuju sa odgojno-obrazovnom ustanovom. Zrilić (2018) ističe da je za uspješnu inkluziju neophodna suradnja između vrtića i roditelja te kompetencije odgojitelja koje uključuju indeks inkluzivnosti i obrazovanje. U Hrvatskoj postoji niz odgojno-obrazovnih programa koji su usmjereni na primjerene oblike i metode rada s učenicima, neprestano obogaćujući inkluzivnu praksu na razini predškolskog, osnovnoškolskog i visokoškolskog obrazovanja (Karamatić Brčić, 2011).

Prema autorima Daniels i Stafford (1998) neki roditelji i odgojitelji smatraju da djeca koja s teškoćama u razvoju ne mogu zadovoljiti svoje potrebe u inkluzivnim grupama na primjeren način. S druge strane, neki su roditelji i odgojitelji zabrinuti zbog „zapostavljanja“ djece urednoga razvoja radi zadovoljenja potreba djece s teškoćama u razvoju. Najčešće roditelji djece urednoga razvoja u inkluzivnim grupama sumnjaju da će njihova djeca imati iste mogućnosti za učenje kao njihovi vršnjaci upravo zbog inkluzije djece s teškoćama u razvoju. Nadalje, smatraju da će djeca s teškoćama u razvoju doživljavati društveni otklon ili da će rad odgojitelja biti zahtjevniji u odnosu na rad u grupama s djecom urednoga razvoja. Gore navedeni razlozi objektivni su, jer u praksi u pojedinim ustanovama ranog i predškolskog odgoja, uvjeti doista nisu adekvatni. Točnije, pojedine ustanove ranog i predškolskog odgoja nemaju ustrojenu kompletnu stručnu službu i nerijetko je čini samo pedagog. Problem stvaraju i neadekvatne prostorije u kojem borave djeca i odgojitelji, ali i nedovoljna educiranost odgojitelja za rad s djecom s teškoćama u razvoju. Nedostatak podrške u vidu asistenta ili dodatnog odgojitelja, kao i preveliki broj djece u skupini predstavljaju neke od dodatnih od problema ustanova ranog i predškolskog odgoja. No, usprkos svim izazovima, ustanove ranog i predškolskog odgoja ipak pronalaze načine kako adekvatno uključiti što više djece s teškoćama u razvoju u odgojno-obrazovne skupine.

#### **4.1. Rana intervencija – pojam i značenje**

Otkrivanje poteškoća kod djece od velike je važnosti da roditelji primijete kako se razvoj njihova djeteta u određenim segmentima uvelike razlikuje od ostale djece te da se što ranije obrate stručnjacima zbog cjelokupne obrade. Ukoliko roditelji iz nekog razloga ne primijete posebne obrasce ponašanja svoga djeteta ili ne iskažu zabrinutost, stručna služba dječjeg vrtića će to primijetiti i evidentirati prilikom upisa u dječji vrtić. Također će ukazati roditeljima na eventualna odstupanja u razvoju te će sugerirati koje je pretrage potrebno napraviti kako bi dobili i liječničko mišljenje ili potvrdu za evidentirani problem djeteta. Rana prevencija od izrazite je važnosti, jer ona poboljšava rezultate i napredak djeteta u odnosu na intervencije koje se pružaju u kasnijem periodu života djeteta (Camarata, 2014). Iskustva u

ranoj dobi svakog djeteta kritična su za oblikovanje njegovog razvoja. Prema McWilliamu (2015) neuroznanost je od velike važnosti u području rane intervencije, s obzirom na to da su utvrđeni znanstveni dokazi za mnoge već ranije poznate čimbenike iz razvojnog, edukacijskog i bihevioralnog područja.

Rana intervencija započela se razvijati 1960-ih godina. U početku je dijete bilo u fokusu takvih intervencija, međutim uočavajući utjecaj obitelji na djelotvornost programa, fokus usluga se prebacio na usluge usmjerene na čitavu obitelj (Iversen i sur, 2003.). Prema Guralnick (2005) najvažniji principi za organizaciju rane intervencije su:

- razvojni pristup i usmjerenost na obitelj
- povezanost i koordinacija na svim razinama koja podrazumijeva interdisciplinarnu suradnju (od planiranja do provedbe plana)
- stvaranje najveće moguće uključenosti i sudjelovanja djeteta i obitelji u redovne programe u zajednici
- rano otkrivanje i rana dijagnostika
- korištenje sustav monitoringa s ciljem ranog otkrivanja razvojnih teškoća djeteta
- individualizirana usluga svih dijelova sistema
- evaluacija usluga
- poštivanje kulturalnih razlika i njihovih implikacija na razvoj zbog potreba ostvarenja partnerstva s obiteljima
- znanstveno dokazani primjenjivani postupci
- međuovisnosti svih sastavnica rane intervencije zbog sustavne održivosti

#### **4.2. Rana intervencija u kontekstu odgojno – obrazovnog sustava RH**

Integracija djece s teškoćama u redoviti obrazovni sustav predstavljala je veliki reformski iskorak u smjeru unaprjeđenja obrazovanja te je našla uporište u svim reformskim promjenama zadnja tri desetljeća i u obrazovnom zakonodavstvu. Hrvatski obrazovni sustav zadnjih nekoliko desetljeća bilježi smanjenje broja specijalnih škola i smanjenje centara za obrazovanje djece s medicinskim dijagnozama, jer su gotovo sva djeca polaznici redovitih

škola s primjenom procesa integracije. Drugim riječima, integracija djece s teškoćama u razvoju u redovite školske ustanove rezultirala je razgradnjom sustava specijalnih i redovitih škola (Vican i Karamatić Brčić, 2013).

Roditeljski utjecaj na djetetov razvoj nezamjenjiv je i neprocjenjiv, stoga rana intervencija uključuje pružanje podrške i rad s obitelji. Načini rada roditelja trebaju biti u skladu s djetetovim potrebama, jer imaju odlučujući utjecaj na razvoj različitih procesa i vještina koje se usvajaju u kasnijim godinama života djeteta (Ljubešić, 2003).

Rana intervencija definirana je kao socijalna usluga koja obuhvaća stručnu poticajnu pomoć djeci, kao i stručnu i savjetodavnu pomoć njihovim roditeljima. Uključuje i druge članove obitelji te udomitelje za djecu kod nekog utvrđenog razvojnog rizika ili razvojne teškoće djeteta (Zakon o socijalnoj skrbi, NN, 157/13, 152/14, 99/15, 52/16, čl. 84., st. 1).

Prema Kadiću (2015) postignuća Republike Hrvatske u pogledu pet čimbenika na kojima se treba zasnivati sustav rane intervencije su: dostupnost, pristupačnost, priuštivost, interdisciplinarnost i raznolikost usluga.

Dostupnost se temelji na zakonskim mjerama u Hrvatskoj koje su, prema mišljenju navedenog autora, nedovoljno definirane u kvalitativnom smislu i pri kriterijskom vrednovanju rane intervencije. Nadalje, ne uključuju razvoj regionalnih i nacionalnih centara za ranu intervenciju, a suradnja različitih sektora poput obrazovanja, socijalne i zdravstvene skrbi nije dovoljno jasna. Zbog svih opisanih teškoća i dalje je potrebno nastojati osigurati sveobuhvatne, konkretne i precizne informacije dostupne na svim lokalnim, regionalnim i nacionalnim razinama. Različite brošure o uslugama rane intervencije su prisutne, ali kvaliteta informacija često nije kontrolirana, a obuhvat informacija uvelike varira u različitim regijama Hrvatske.

Pristupačnost se odnosi na broj timova za ranu rehabilitaciju, a osnivaju ih Centri za rehabilitaciju i bolnice, kojih je u posljednje vrijeme sve više. Trenutačno se samo u dječjim vrtićima na području Grada Zagreba zapošljavaju specijalisti rane intervencije s ciljem omogućavanja pristupačnosti takve vrste usluge. Također, sve je veći broj nevladinih organizacija, udruga, projekata ili privatnih pružatelja usluga za ranu intervenciju i to u većem broju županija Republike Hrvatske, što predstavlja značajno poboljšanje ponude takvih usluga u većim gradovima, unatoč raznolikoj pristupačnosti istih. Potrebno je u potpunosti razviti mrežu rane intervencije, jer je broj slučajeva u kojem se pruža rana intervencija u domu obitelji gotovo zanemariva.

Priuštivost se odnosi na dostupnost usluga rane intervencije koje pružaju ustanove financirane iz državnog proračuna, što znači da su besplatne za korisnike. Zbog velike potražnje građana, takve usluge su često nedostupne, a jedan od razloga jesu i duge liste čekanja. Postoje i udruge koje provode usluge rane intervencije, ali su one obično financirane kroz projekte Ministarstva socijalne politike i mladih ili područnih lokalnih uprava. U udrugama se najčešće plaća godišnja članarina, dok za privatne pružatelje usluga cjelokupan trošak snosi korisnik, odnosno roditelji.

Interdisciplinarnost predstavlja pružanje usluga rane intervencije u koju su uključeni specijalisti iz različitih područja. Za kvalitetan timski rad, potrebno je otvoreno razgovarati i dijeliti informacije, principe, ciljeve i strategije rada sa stručnjacima i obiteljima kako bi se što više nadopunjavali. Navedeni ciljevi postižu se organiziranjem konferencija i zajedničkim edukacijama radi prikupljanja zajedničkih iskustava. Ovaj je pristup dobro zamišljen u teoriji, no još nije u potpunosti implementiran u Hrvatskoj, jer je, nažalost i dalje multidisciplinarnan, a ne interdisciplinarnan, dok se razmjena informacija i komunikacija između stručnjaka za ranu intervenciju još uvijek se odvija preko roditelja.

Što se tiče različitih usluga, nadzor stanja roditelja dobro je razvijen u Republici Hrvatskoj, ali još uvijek ne pokriva savjetovanje i ranu intervenciju za prenatalno otkrivanje faktora rizika. Nedovoljno se koriste resursi nevladinih organizacija i privatnih pružatelja usluga s kompetentnim stručnjacima u lokalnim zajednicama iz financijskih razloga. Drugim riječima, roditelji često ne mogu financirati takve usluge, nisu dovoljno upoznati s njima i ne dobivaju uputnice od specijalista. Osim toga, država ne snosi troškove financiranja ili sufinanciranja ovih usluga, a roditelji djece s teškoćama u razvoju teško pronalaze vrtiće koji bi prihvatili njihovu djecu.

#### **4.3. Suradnja s roditeljima sukladno Programu inkluzije u Dječjem vrtiću „Biokovsko zvonce“ Makarska**

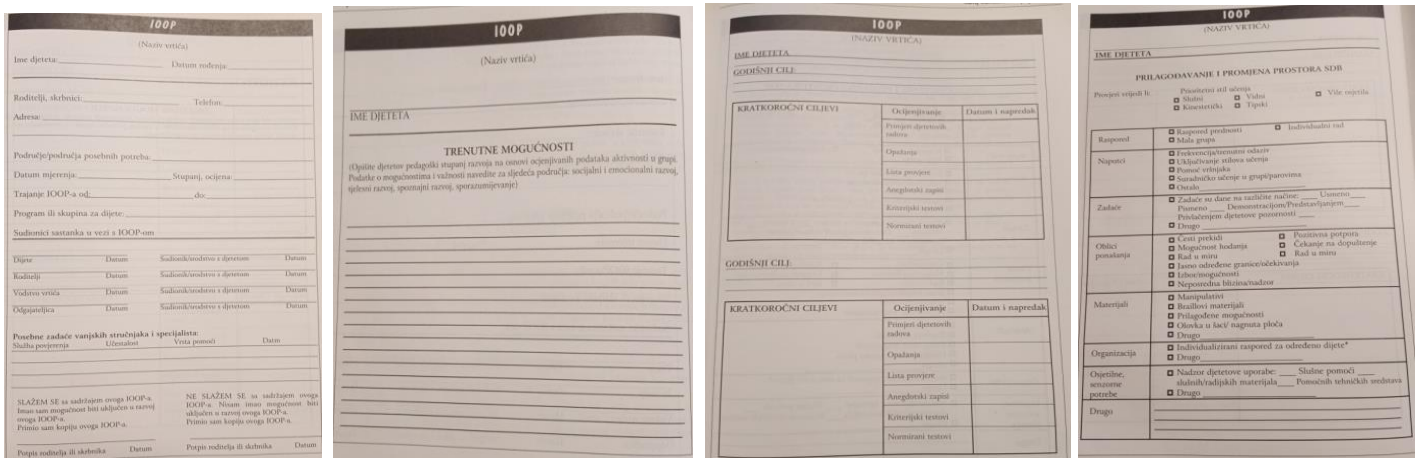
U odgojno-obrazovnom procesu roditelju se pristupa kao suradniku. S roditeljima se uspostavlja partnerski odnos, gradeći povjerenje i uvažavajuću suradnju. Prije uključivanja u vrtić, točnije kroz inicijalni individualni razgovor s roditeljima nastoji se dobiti što više informacija o djetetu povrh onih navedenih u obveznoj liječničkoj dokumentaciji, primjerice o navikama i dnevnom ritmu, o slabim te osobito o jakim stranama, sposobnostima i mogućnostima djeteta. Roditeljima se omogućava i boravak u skupini te praćenje i

sudjelovanje u odgojno-obrazovnom procesu kroz koji se nastoje uskladiti vrijednosne orijentacije, ponašanja, oblike komunikacije i poticanja. Roditeljima djece s teškoćama u razvoju individualno se pristupa, pruža podrška, osnažuje te nastoji osigurati grupa potpore kroz radionice za roditelje.

Vrlo je važan rad s roditeljima te pružanje stručne pomoći i podrške, jer doprinosi optimalnom radu i održavanju funkcionalne obitelji. Strategije rada s roditeljima uključuju rad s roditeljima kroz individualno savjetovanje i konzultativni rad, po potrebi osnaživanje roditelja kroz radionice i/ili roditeljske sastanke te pisanu edukaciju roditelja putem časopisa, letaka i mrežnih stranica.

#### 4.4. Smjernice za osiguravanje uvjeta za uspješnu inkluziju u odgojno-obrazovnu skupinu

Prije samog početka procesa inkluzije u odgojno-obrazovne skupine potrebno je osigurati i formirati tim stručnjaka. U slučaju da ustanova ranog i predškolskog odgoja ne raspolaže s kompletnom stručno-razvojnog službom, tada može osigurati pomoć stručnjaka izvan ustanove. Važno je osigurati adekvatne materijalne uvjete u sobi dnevnog boravka u kojoj će boraviti dijete s teškoćama u razvoju radi lakšeg boravka u skupini. Stručni tim treba upoznati odgojitelja s teškoćama koje dijete ima te mu biti stalna potpora. Tijekom prvog mjeseca boravka djeteta u odgojno-obrazovnoj skupini naglasak je na promatranju djeteta kako bi se mogao izraditi individualizirani odgojno-obrazovni plan.



Slika 4. 1 Individualizirani odgojno-obrazovni planovi (izvor: Ellen R. Daniels & Kay Stafford, Kurikulum za inkluziju, 1998)



U izradi individualiziranog odgojno-obrazovnog plana sudjeluje cijeli stručni tim. Roditeljima se predstavi individualizirani odgojno-obrazovni plan te im savjetuje na kojim područjima razvoja bi bilo poželjno raditi kod kuće. Individualizirani odgojno-obrazovni plan izrađuje se za period prema procjeni stručnog tima te se radi evaluacija i individualiziranog odgojno-obrazovnog plana za nadolazeće razdoblje. Individualizirani odgojno-obrazovni plan predstavlja službeni dokument vrtića koji se izrađuje za djecu s posebnim obrazovnim potrebama. Cilj individualiziranog odgojno-obrazovnog plana jest omogućiti djetetu s teškoćama u razvoju što kvalitetniji odgojno-obrazovni proces te individualnu podršku i prilagodbu od strane odgojitelja, stručnih suradnika i roditelja. Također, individualiziranim odgojno-obrazovnim planom osiguravaju se dodatni resursi, tehnologija i drugi oblici pomoći.

#### **4.5. Usporedba dječjeg vrtića Potočnica i dječjeg vrtića Biokovsko zvonce**

Usporedba dječjih vrtića Potočnica u Zagrebu i Biokovsko zvonce u Makarskoj otkriva različite pristupe integraciji djece s teškoćama u razvoju. Dječji vrtić Potočnica uspostavio je sustav koji omogućava kontinuiranu integraciju djece s teškoćama kroz specijalizirane skupine, s naglaskom na uključivanje u redovite odgojno-obrazovne aktivnosti. Prisutnost defektologa i njegovatelja osigurava brigu o specifičnim zdravstvenim potrebama djece, dok civilni ročnici pomažu u prevladavanju arhitektonskih barijera i promicanju muške uloge u odgoju.

Dječji vrtić Biokovsko zvonce također naglašava integraciju, ali se suočava s izazovima poput nedostatka stalnog defektologa i odsutnosti njegovatelja. Programi se prilagođavaju individualnim potrebama, no ponekad postoje izazovi u realizaciji istih. Unatoč redovitim povratnim informacijama o napretku djeteta, značajne su promjene programa rijetke, što može utjecati na percepciju roditelja o (ne)fleksibilnosti odgojno-obrazovnog procesa.

Vrtić Potočnica ističe se redovitim edukacijama suradnika, što doprinosi boljem razumijevanju i pristupu radu s djecom s teškoćama u razvoju. Suradnja s roditeljima intenzivna je i višedimenzionalna, uključujući roditeljske sastanke, radionice i individualne razgovore, a roditelji imaju i aktivnu ulogu u samoj realizaciji programa. Nasuprot tome, vrtić Biokovsko zvonce pruža stabilnost bez čestih promjena u programu, što može biti korisno za pružanje konzistentnog okruženja, ali i ograničavajuće u pogledu prilagodbe programskih sadržaja individualnim potrebama i napretku djece.

U konačnici, oba vrtića pružaju važne resurse za podršku djeci s poteškoćama u razvoju, no razlike u pristupu, resursima i fleksibilnosti programa mogu imati značajan utjecaj na ishode za djecu i njihove obitelji (URL5).

## **5. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA**

### **5.1. Problem istraživanja**

Problem istraživanja jest inkluzija koja predstavlja ključni element u kontekstu društvene strukture, uključujući i obrazovni sustav. Sustav ranog i predškolskog odgoja predstavlja inicijalnu fazu u obrazovnoj vertikali i kao takav je iznimno važan te je upravo iz tog razloga istraživanje usmjereno na identifikaciju kvalitetnih segmenata inkluzivnog obrazovanja iz perspektive roditelja.

### **5.2. Predmet istraživanja**

Predmet ovog istraživanja jesu stavovi roditelja o uključenosti djece s teškoćama u razvoju u redovne odgojno-obrazovne skupine ustanova ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja.

### **5.3. Cilj istraživanja**

Cilj provedenog istraživanja jest ispitati stavove i mišljenja roditelja o uključivanju djece s teškoćama u razvoju u redovite odgojno-obrazovne skupine ustanova ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Analizom dobivenih podataka moći će se utvrditi jesu li stavovi roditelja o uključivanju djece koja imaju teškoće u razvoju u redovite skupine pozitivni ili negativni. Rezultati istraživanja mogu poslužiti kao smjernice za podizanje razine kvalitete inkluzivnog obrazovanja u odgojno-obrazovnim ustanovama.

### **5.4. Hipoteze**

Rezultati istraživanja mogu poslužiti kao smjernice za daljnji rad. Glavna hipoteza, H, s podhipotezama H(a) i H(b) navedene su niže.

H: Postoji pozitivna korelacija između angažmana roditelja i uspješnosti inkluzije djece s teškoćama u razvoju u redovnom odgojno-obrazovnom procesu.

H(a): Stavovi roditelja prema inkluziji imaju značajan utjecaj na socijalno i emocionalno iskustvo djece s teškoćama u razvoju.

H(b): Inkluzija djece s teškoćama u razvoju u redovite odgojno-obrazovne procese pozitivno utječe na razvoj empatije i socijalnih vještina kod djece urednog razvoja.

## **5.5. Zadaci istraživanja**

Zadaci ovog istraživanja su identificirati ključne čimbenike za uspješnu inkluziju, prepoznati ulogu roditelja u provedbi procesa inkluzije te istražiti stavove roditelja i utjecaja inkluzije na djecu s teškoćama u razvoju i djece urednog razvoja.

## **5.6. Instrument**

Mjerni instrument rada anketni je upitnik koji sadrži trinaest pitanja zatvorenog tipa. Sastoji od neovisnih i ovisnih varijabli. Neovisne varijable odnose se na spol, dob, obrazovanje roditelja te vrstu boravka u koje je njihovo dijete uključeno. Ovisne varijable odnose se na njihova mišljenja o inkluziji djece s teškoćama u razvoju u redovite odgojno-obrazovne skupine ranog predškolskog odgoja i obrazovanja.

## **5.7. Postupak istraživanja i sudionici**

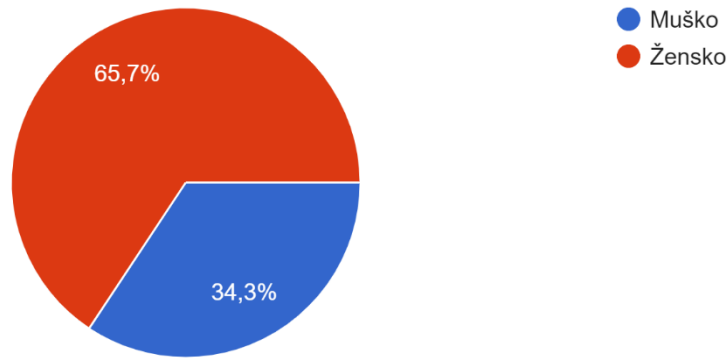
Istraživanje se provodilo tijekom veljače 2022. godine u redovitim odgojno-obrazovnim skupinama Dječjeg vrtića „Biokovsko zvonce“ Makarska. Upitnici su podijeljeni roditeljima djece iz četiri redovite odgojno-obrazovne skupine u kojima se provodi inkluzija, smještenih u sljedeće objekte Dječjeg vrtića „Biokovsko zvonce“ Makarska:

1. „Ciciban“ – cjelodnevni boravak (23 djece)
2. „Radost“ – poludnevni poslijepodnevni boravak (18 djece)
3. „Radost“ – poludnevni jutarnji boravak (20 djece)
4. „Pčelica“ – poludnevni jutarnji boravak (20 djece).

Sve su odgojno-obrazovne skupine heterogene, što znači da su u njih uključena djeca od treće do sedme godine života. Anketne upitnike (Prilog 1) dijelile su odgojiteljice skupina, a roditelji su pristupali njihovom popunjavanju dobrovoljno i anonimno. Popunjeni anketni upitnik ubacivao se u zatvorenu kutiju. Upitnici su naknadno obrađeni u *Google forms* aplikaciji. Podijeljen je 81 anketni upitnik, a ispunjeno je njih 67, odnosno 82,7% ukupnog broja podijeljenih anketnih upitnika. U nastavku su grafički prikazi nezavisnih varijabli u kontekstu ovoga istraživanja te distribucija istih.

U prvom anketnom pitanju ispitanici su trebali odabrati spol. Od ukupnog broja ispitanika u istraživanju, 44 osobe su ženskog spola i 23 osobe su muškog spola.

SPOL  
67 odgovora

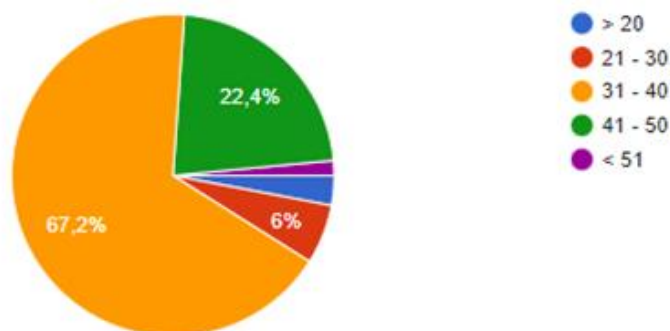


Graf 5.1 Sudionici istraživanja u odnosu na spol

Iz grafikona je vidljivo da je većina ispitanika, točnije njih 65,7% ženskog, a samo 34,3% muškog spola što može biti posljedica činjenice da, u pravilu, majka dovodi dijete u vrtić.

Najviše ispitanika, ukupno njih 45 (67,2%) pripada dobnoj skupini između 31 i 40 godina. Dobnoj skupini između 41 i 50 godina pripada ukupno 15 ispitanika (22,4%). Tek manji dio ispitanika pripada ostalim dobnim skupinama i to kako slijedi. 4 ispitanika (6%) pripadaju dobnoj skupini između 21 i 30, manje od 20 godina imaju tek 2 ispitanika (3%) i, konačno, samo 1 ispitanik (1,4%) pripada dobnoj skupini stariji od 51 godine.

DOB  
67 odgovora



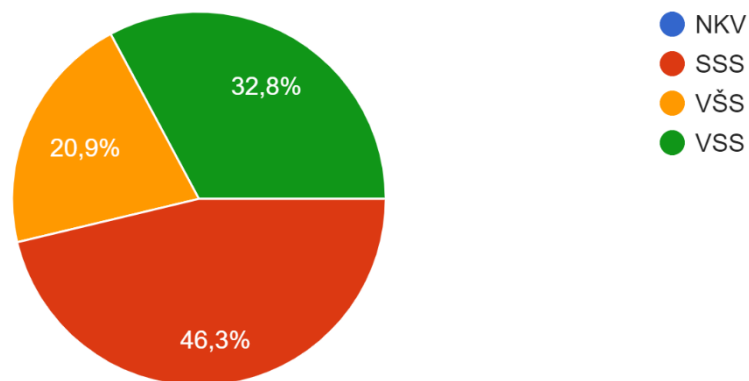
Graf 5.2 Sudionici istraživanja u odnosu na dob

Na temelju podataka o dobi ispitanika, zaključuje se da dobnu skupinu između 31 i 40 godina čini više od dvije trećine ukupnog uzorka. Slijedi ih skupina ispitanika između 41 i 50 godina te čini jednu trećinu uzorka. Mlađe dobne skupine, odnosno one ispod 30 godina, su vrlo slabo zastupljene u uzorku. Najmanje je ispitanika starijih od 50 godina, samo jedna osoba.

Što se tiče razine obrazovanja, sudjelovalo je 22 ispitanika (32,8%) s visokom stručnom spremom, 14 (20,9%) s višom stručnom spremom i 31 ispitanik (46,3%) sa srednjom stručnom spremom.

#### VAŠA STRUČNA SPREMA

67 odgovora



Graf 5.3 Sudionici s obzirom na razinu obrazovanja

Prema odgovorima, najviše je roditelja sa srednjom stručnom spremom, gotovo polovica. Slijede roditelji s visokom stručnom spremom koji čine jednu trećinu. Najmanje je roditelja s višom stručnom spremom. Ovi podaci mogu ukazivati na razinu socioekonomski status i kulturu obitelji ispitanika.

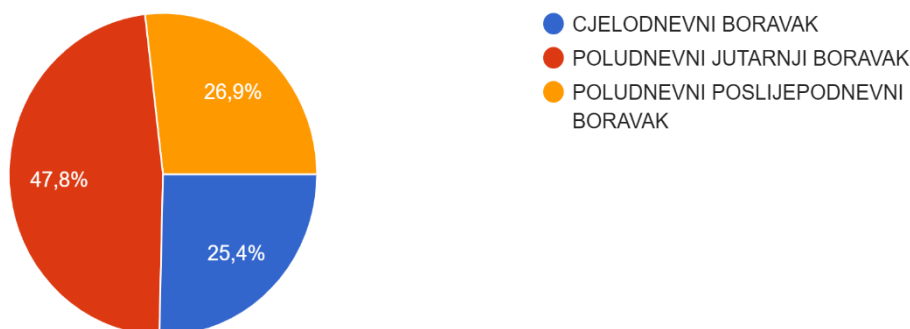
## 6. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Upitnici su podijeljeni roditeljima djece uključene u četiri redovite odgojno-obrazovne skupine, dvije skupine poludnevnog jutarnjeg boravka, jedna poludnevnog poslijepodnevnog boravka i jedna cjelodnevnog boravka. Ispunjeno je 67 anketnih upitnika. Rezultati istraživanja prikazat će se tako da će se pratiti svako pitanje anketnog upitnika ovog istraživanja.

U poludnevni jutarnji boravak ide 31 dijete (47,8%), 18 djece je uključeno u poludnevni jutarnji boravak (26,9%), dok je 17 djece uključeno u cjelodnevni boravak (25,4%).

MOJE DIJETE JE UKLJUČENO U:

67 odgovora

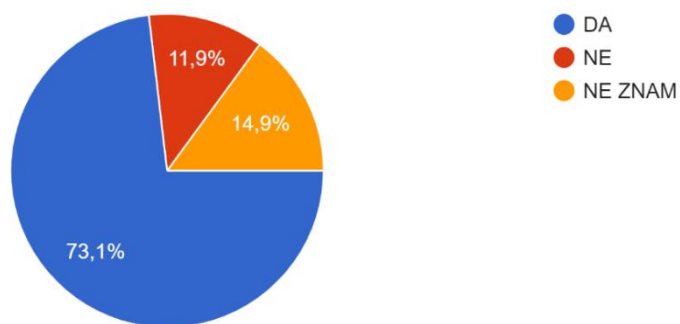


Graf 6.1 Vrste boravaka djece

Anketni je upitnik otkrio da je većina roditelja (73,1%) upoznata s inkluzijom u odgojno-obrazovnoj skupini njihovog djeteta, dok značajan broj roditelja (26,8%) ili nije upoznat s inkluzijom ili nije siguran u njezinu provedbu. Ovi rezultati odražavaju teorijske postavke autorice Višnjić-Jevtić (2018) koja navodi da roditelji mogu imati aktivnu ili pasivnu ulogu u odgojno-obrazovnom procesu. Matematička analiza podataka ukazuje da u prosjeku svaki četvrti do peti roditelj nije informiran o inkluziji, što implicira potrebu za poboljšanjem komunikacije između odgojitelja i roditelja. Za povećanje svijesti roditelja o inkluzivnim programima, preporučuje se da odgojitelji intenziviraju informiranje roditelja o aktivnostima i programima koji se provode u skupini.

## U SKUPINU MOG DJETETA UKLJUČENO JE DIJETE S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU.

67 odgovora

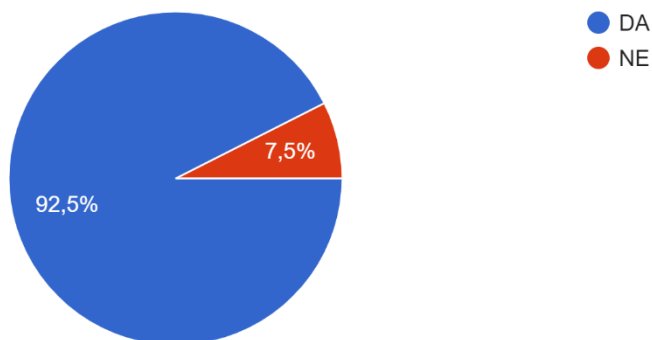


Graf 6.2 Informiranost o odgojno-obrazovnoj skupini

Na pitanje poznaju li dijete s teškoćama u razvoju ili osobu s invaliditetom, od ukupno 67 ispitanika, 62 ih je odgovorilo potvrdno (92,5%), dok je samo njih 5 dalo negativan odgovor (7,5%).

## POZNAJETE LI DIJETE S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU ILI OSOBU S INVALIDITETOM?

67 odgovora



Graf 6.3 Prethodno iskustvo s djecom s teškoćama u razvoju ili osobama s invaliditetom

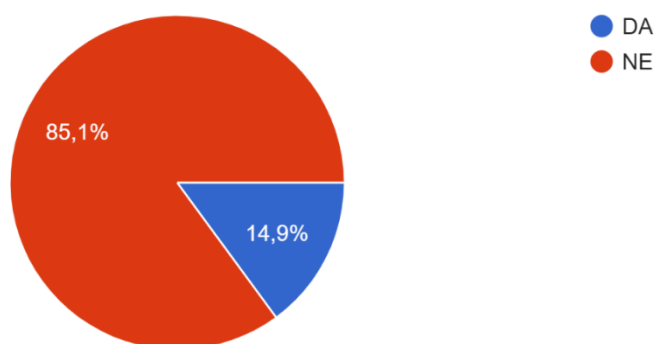
Iz dobivenih se rezultata očituje visoka svijest i iskustvo u interakciji s osobama s teškoćama u razvoju među ispitanicima.

Na tvrdnju unutar anketnog upitnika „Roditelj sam djeteta s teškoćama u razvoju.“ 57 ispitanika (85,1%) odgovorilo je negativno, dok je 10 ispitanika (14,9%) odgovorilo pozitivno.



## RODITELJ SAM DJETETA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU.

67 odgovora



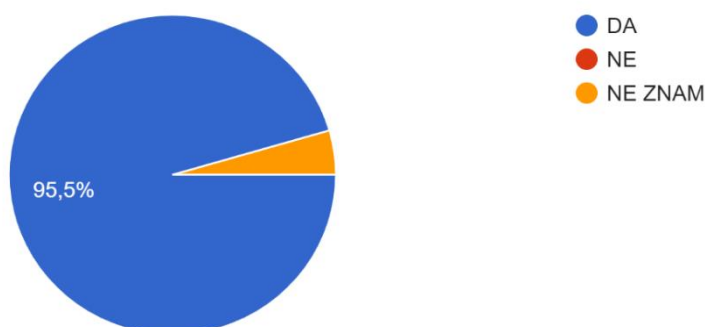
Graf 6.4 Postotak roditelja djece s teškoćama u razvoju

Kako je u svakoj odgojno-obrazovnoj skupini uključeno po dvoje djece koja imaju teškoću u razvoju, zaključuje se da dvoje ispitanika ima dijete koje ima teškoću u razvoju koje nije uključeno u predškolsku ustanovu. S druge strane, Zrilić (2013) naglašava mogućnost transformacije sustava kako bi se prilagodilo potrebama svakog djeteta. Ovo može ukazivati na potrebu za dodatnim resursima ili podrškom za obitelji koje imaju djecu s teškoćama u razvoju, ali nisu uključene u predškolske ustanove. Međutim, za dublje zaključke potrebno je uzeti u obzir kontekst i druge varijable istraživanja.

Prema dobivenim odgovorima na pitanje „Smatrate li da djeca s teškoćama trebaju biti uključena u redovitu odgojno-obrazovnu skupinu dječjeg vrtića?“ zaključuje se da roditelji imaju pozitivne stavove o uključivanju djece s teškoćama u redovite odgojno-obrazovne skupine.

## SMATRATE LI DA DJECA S TEŠKOĆAMA TREBAJU BITI UKLJUČENA U REDOVITU ODGOJNO-OBRAZOVNU SKUPINU DJEČJEG VRTIĆA?

67 odgovora

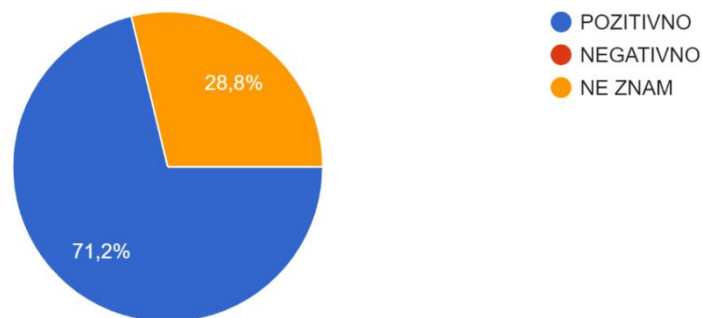


Graf 6.5 Mišljenja o uključivanju djece s teškoćama u odgojno-obrazovnu skupinu

Analiza rezultata ankete pokazuje da većina ispitanika (95,5%) podržava inkluziju djece s teškoćama u razvoju u redovite odgojno-obrazovne skupine dječjeg vrtića, dok je tek mali postotak (4,5%) neutralan. Ovi podaci odražavaju visoku svijest roditelja o značaju inkluzije što je u skladu s humanističkom vrijednošću pravednosti, kako to ističu Vican i Karamatić Brčić (2013). Pravednost se u ovom kontekstu interpretira kao temelj za ravnopravno uključivanje, pripadanje i sudjelovanje svih osoba u društvenom životu što je ključno za inkluzivnu praksu u odgojno-obrazovnim ustanovama.

Na pitanje „Kako uključenost djeteta s teškoćama u razvoju utječe na vaše dijete?“, 47 ispitanika odgovorilo je pozitivno (71,2%), to jest smatra da inkluzija pozitivno utječe i na djecu urednog razvoja. Neutralno je bilo 19 ispitanika (28,8%) što jasno daje uvid da roditelji nisu upoznati s mjerilom pozitivnog učinka na njihovo dijete.

KAKO UKLJUČENOST DJETETA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU UTJEČE NA VAŠE DIJETE?  
66 odgovora

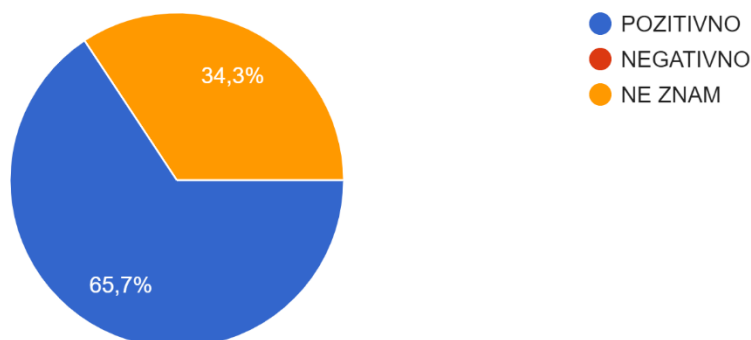


Graf 6.6 Mišljenja roditelja o utjecaju inkluzije na njihovo dijete

Analiza podataka iz ankete ukazuje na to da većina roditelja, odnosno 71,2% percipira uključivanje djece s teškoćama u redovite odgojno-obrazovne skupine kao pozitivno za kvalitetu rada skupine, što se može povezati s percepcijom poboljšane kvalitete rada unutar odgojno-obrazovne skupine. Međutim, 28,8% roditelja nema mišljenje o kvaliteti rada i načinu vrednovanja istog, a to može ukazivati na nedostatak jasnoće ili informacija. Ovi su rezultati u skladu s teorijskim postavkama koje sugeriraju da jedni roditelji prepoznaju inkluziju kao sredstvo za ostvarivanje pravednosti u odgojno-obrazovnom kontekstu (Vican i Karamatić Brčić, 2013), dok drugi roditelji nisu sigurni što misle o utjecaju inkluzije na njihovom djetetu. Također, rezultati govore u prilog nalazima Danielsa i Stafforda (1998) koji ukazuju na varijabilnost roditeljskih stavova o inkluziji, što može biti posljedica različitih iskustava i stupnja informiranosti.

## KAKO UKLJUČENOST DJETETA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU UTJEČE NA KVALITETU RADA ODGOJNO-OBRAZOVNE SKUPINE?

67 odgovora



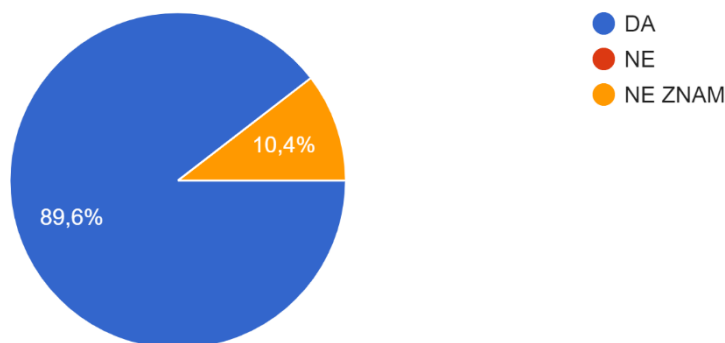
Graf 6.7 Mišljenja roditelja o utjecaju inkluzije na kvalitetu odgojno-obrazovnog rada

Rezultati iz grafa 6.7. ukazuju na potrebu za dodatnog informiranja, odnosno educiranja roditelja kako bi bolje razumjeli i vrednovali kvalitetu rada u odgojno-obrazovnoj skupini, posebno kada su uključena djeca s teškoćama u razvoju.

Analizom podataka prikupljenih anketnim upitnikom utvrđeno je da 89,6% roditelja vjeruje kako uključivanje djece s teškoćama u razvoju u redovite odgojno-obrazovne skupine pozitivno utječe na njihov razvoj. Visok postotak pozitivnih stavova može se objasniti prevladavajućim društvenim stavovima koji afirmiraju prava osoba s teškoćama te obiljem informacija o inkluziji dostupnim u odgojno-obrazovnim ustanovama i svakodnevnom životu. Međutim, 10,4% roditelja nije dalo konkretan odgovor što ukazuje na moguću nedovoljnu informiranost ili osjećaj nedostatne kompetentnosti za formiranje mišljenja o inkluziji.

## SMATRATE LI DA UKLJUČIVANJE DJETETA S TEŠKOĆAMA U REDOVITU SKUPINU POZITIVNO UTJEČE NA NJEGOV RAZVOJ?

67 odgovora



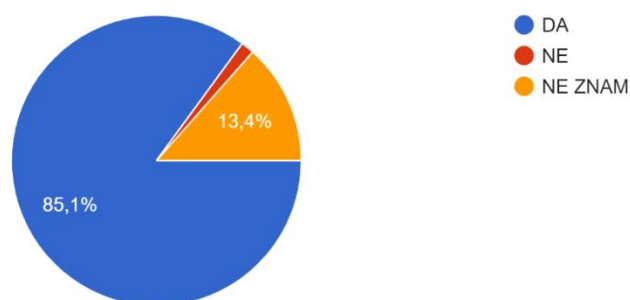
Graf 6.8 Mišljenja roditelja o utjecaju inkluzije na dijete s teškoćama u razvoju

Ovi su rezultati u skladu s teorijskim razmatranjima Zrilića (2018) koji naglašava da je za uspješnu inkluziju ključna suradnja između vrtića i roditelja te kompetencije odgojitelja, uključujući indeks inkluzivnosti i obrazovanje. Potrebno je stoga intenzivirati napore u informiranju i edukaciji roditelja kako bi se osiguralo da svi roditelji imaju jasnoću i kompetencije potrebne za podržavanje i vrednovanje inkluzivnih praksi u odgojno-obrazovnim ustanovama.

Na postavljeno pitanje „Smatrate li da uključivanje djeteta s teškoćama u redovitu skupinu doprinosi razvoju vašeg djeteta?“, 57 ispitanika, odnosno 85,1% roditelja mišljenja je kako uključivanje djece s teškoćama ima pozitivan utjecaj na ostalu djecu u odgojno-obrazovnoj skupini. Neutralno je bilo ukupno 9 ispitanika što čini 13,4%.

SMATRATE LI DA UKLJUČIVANJE DJETETA S TEŠKOĆAMA U REDOVITU SKUPINU DOPRINOSI RAZVOJU VAŠEG DJETETA?

67 odgovora



Graf 6.9 Mišljenja roditelja o doprinosu u razvoju njihovog djeteta zbog inkluzije

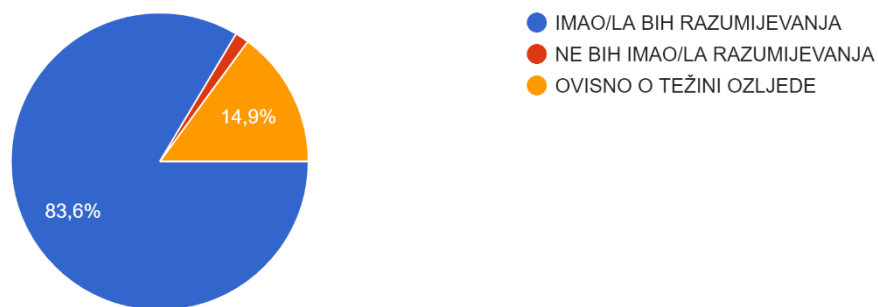
Rezultati ankete pokazuju da većina roditelja smatra uključivanje djece s teškoćama u redovite odgojno-obrazovne skupine korisnim za razvoj njihove djece. Taj podatak odražava općenito pozitivan stav prema inkluziji i u skladu je s teorijskim razmatranjima koja ističu inkluziju kao sredstvo za promicanje ravnopravnosti i socijalne pravde u društvu. Međutim, postoji i manji postotak roditelja koji nisu sigurni u utjecaj inkluzije, što ukazuje na potrebu za dodatnim informiranjem i edukacijom roditelja o inkluziji. Ovi rezultati su u skladu s teorijskim tvrdnjama koje naglašavaju važnost suradnje između vrtića i roditelja te potrebu za kompetencijama odgojitelja u kontekstu inkluzivnosti (Zrilić, 2018).

Kako bi se ispitalo koliko zaista razumijevanja prema djeci s teškoćama u razvoju imaju ispitanici, u anketnom je upitniku postavljeno pitanje „Biste li imali razumijevanja ukoliko bi dijete s teškoćama u razvoju ozlijedilo vaše dijete (guranje, ugriz, ogrebotina, štipanje, udarac i sl.)?“. Od 67 ispitanika njih 56 (83,6%) odgovorilo je da bi imalo razumijevanja ukoliko bi dijete s teškoćama u razvoju „ozlijedilo“ njihovo dijete. 10 je ispitanika (14,9%) dalo odgovor „ovisno o težini ozlijede“, dok je 1 ispitanik (1,5%) odgovorio da ne bi imao razumijevanja ukoliko bi dijete s teškoćama ozlijedilo njegovo dijete.

Budući da je dobiveni postotak pozitivnih odgovora približno jednak postotku pozitivnih odgovorima na 8., 9., 10., 11. i 12. pitanje, zaključuje se da su stavovi ispitanika o inkluziji vrlo pozitivni.

BISTE LI IMALI RAZUMIJEVANJA UKOLIKO BI DIJETE S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU OZLIJEDILO VAŠE DIJETE (GURANJE, UGRIZ, OGREBOTINA, ŠTIPANJE, UDARAC I SL.)?

67 odgovora



Graf 6.10 Stavovi roditelja u slučaju povrede njihovog djeteta

Ovi rezultati ukazuju na općenito pozitivan stav prema inkluziji djece s teškoćama u razvoju, ali također ističu potrebu za dodatnim obrazovanjem i podrškom kako bi se osiguralo sigurno i uključivo okruženje za svu djecu.

## ZAKLJUČAK

Cilj je ovog rada ispitati mišljenja i stavove roditelja o uključivanju djece s teškoćama u razvoju u redovite odgojno-obrazovne skupine Dječjeg vrtića „Biokovsko zvonce“ Makarska. Dobiveni rezultati daju sliku pozitivnih stavova roditelja o uključivanju djece s teškoćama u redovite odgojno-obrazovne skupine i može zaključiti da je glavna hipoteza, zajedno s podhipotezama, potvrđena. Analizirajući statističke podatke dolazi se do zaključka da su ispitanici u ovom istraživanju vrlo otvoreni prema inkluzivnom načinu rada i uključivanju djece s teškoćama u redovite odgojno-obrazovne skupine. Vrlo je važno istaknuti kako su dobro informirani o inkluzivnom načinu rada, kao i o odgojno-obrazovnom procesu koji se provodi u odgojno-obrazovnoj skupini njihovog djeteta. Pretpostavka je kako pozitivnim stavovima roditelja doprinosi i velik broj informacija koje su im dostupne u javnom medijskom prostoru, poput znanstvenih radova, članaka, televizijskih i radio emisija te češći susreti s djecom s teškoćama u odgojno-obrazovnim ustanovama. U skladu s dobivenim podacima zaključeno je kako su roditelji dobro upoznati s inkluzivnim programom rada skupine, odnosno vrtića. Suradnja s roditeljima na visokom je nivou i to se vidljivo kroz odgovore na sva pitanja anketnog upitnika. Također, zaključak je i da većina roditelja zna što se događa u odgojno-obrazovnoj skupini u koju je njihovo dijete uključeno te nemaju negativne stavove o uključivanju djece koja imaju teškoće u razvoju u redovite skupine. Ovaj je zaključak iznimno relevantan s obzirom na to da je inkluzija ključno načelo Nacionalnog kurikulumu Republike Hrvatske i kao takva treba biti integrirana u sve aspekte odgojno-obrazovnog procesa.

U ovom istraživanju zaključuje se da smjernice koje mogu pridonijeti stvaranju inkluzivnog odgojno-obrazovnog okruženja jesu informiranje roditelja o inkluzivnom programu rada ustanove koji se provodi u skupini njihova djeteta. Suradnja s roditeljima treba biti na visokom nivou, a postiže se redovitim uključivanjem roditelja u procese donošenja odluka. Potrebno je poticati pozitivne stavove prema uključivanju djece s teškoćama u razvoju u odgojno-obrazovne skupine kroz razne edukacije i senzibilizaciju javnosti. Roditeljima trebaju biti dostupne informacije o inkluziji te je potrebno poticati česte susrete s djecom s teškoćama kako bi se doprinijelo razumijevanju i prihvaćanju inkluzije. Istraživanje stavova roditelja o inkluziji djece s teškoćama u razvoju u redovne odgojno-obrazovne skupine ukazuje na pozitivne rezultate. Analiza statističkih podataka potvrđuje da su roditelji dobro informirani i otvoreni prema inkluzivnom načinu rada, što je usklađeno s literaturom. Uspješnom inkluzijom obuhvaća se indeks inkluzivnosti, obrazovanje odgojitelja te uloga

vršnjaka i roditelja, dok se ističe važnost suradnje između vrtića i roditelja te kompetencija odgojitelja za inkluziju. Primjena novih saznanja u vrtićkoj skupini ostvariva je kroz individualizirani pristup koji poštuje različitosti među djecom. Zahtjev za uključivanjem djece s teškoćama u razvoju implicira korištenje novih metoda i oblika rada prilagođenih sposobnostima svakog djeteta. Ključan korak za kreiranje inkluzivnog odgojno-obrazovnog okruženja jest suradnja s roditeljima i njihovo aktivno sudjelovanje u procesima donošenja odluka.

## SAŽETAK

### **Ispitivanje stavova roditelja o uključenosti djece s teškoćama u razvoju u redovite skupine ustanova ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja**

U ranom djetinjstvu i predškolskim ustanovama započinje socijalizacija djece urednog razvoja kao i djece s teškoćama u razvoju. Ovo je prvi korak prema uključivanju djece s teškoćama u formalno obrazovanje. Uključivanje u rani i predškolski odgoj prvi je korak djece s teškoćama prema njihovoj inkluziji u društvo. Kako bi se olakšala njihova inkluzija u formalnu obrazovnu zajednicu, potrebno je podići svijest kod djece u tipičnom razvoju i omogućiti im da pohađaju školu sa svojim roditeljima/starateljima. Osim toga, potrebno je osigurati potrebna materijalna sredstva te stručnu i visokokvalificiranu radnu snagu.

Cilj ovog specijalističkog rada je ispitati mišljenja i stavove roditelja o inkluziji tj. uključenosti djece koja imaju teškoće u razvoju u predškolske ustanove odnosno redoviti sustav. U radu će biti prikazana uloga roditelja i odgojitelja uz njihov značaj u provedbi inkluzije. Primijenjena je metoda anketiranja uz instrument anketnog upitnika s ciljem prikupljanja stavova i mišljenja roditelja o inkluziji kao i njihovoj informiranosti o značaju inkluzije za sustav redovnog obrazovanja. Istraživanje će se provesti u četiri redovite odgojno-obrazovne skupine DV-a „Biokovsko zvonce“ Makarska koje implementiraju i provode načelo inkluzije na razini svakodnevne odgojno-obrazovne prakse.

Rezultati o informiranosti roditelja o primjeni načela inkluzije u radnoj skupini u koju pohađa njihovo dijete će pokazati tendenciju stavova roditelja koji se odnose na uključivanje djece s teškoćama u razvoju u redovite skupine odgoja i obrazovanja.

Rezultati istraživanja pokazat će ulogu i značaj nekih ključnih pretpostavki za implementaciju i provedbu inkluzije u DV „Biokovsko zvonce“ Makarska. Jednako tako, rezultati ovoga istraživanja mogu poslužiti kao okvirni predložak za izradu godišnjih planova i programa i kurikuluma ustanove s ciljem kvalitetnog definiranja smjernica za uspješno ostvarivanje inkluzije.

Ključne riječi: inkluzija, djeca s teškoćama u razvoju, roditelji



## **SUMMARY**

### **Examination of parents' attitudes toward the inclusion of children with developmental disabilities in regular groups of early childhood education and care institutions**

The socialization of both typically developing and developmentally disabled children begins in early childhood and preschool institutions. This is the first step towards the inclusion of children with disabilities in formal education. Involvement in early and preschool education is the first step for children with developmental disabilities towards their inclusion in society. In order to facilitate their inclusion in the formal educational community, it is necessary to raise awareness among children with typical development and enable them to attend school with their parents/guardians. In addition, it is necessary to provide the necessary material resources and professional and highly qualified workforce.

The aim of this specialized work is to examine the opinions and attitudes of parents about inclusion, i.e. the inclusion of children with developmental difficulties in preschool institutions, i.e. the regular system. The paper will present the role of parents and educators along with their importance in the implementation of inclusion. The method of surveying was applied with the instrument of the survey questionnaire with the aim of collecting the attitudes and opinions of parents about inclusion as well as their information about the importance of inclusion for the regular education system. The research will be conducted in four regular educational groups of the DV "Biokovsko zvonice" Makarska, which implement and implement the principle of inclusion at the level of everyday educational practice.

The results of parents' awareness of the application of the principle of inclusion in the work group attended by their child will show the tendency of parents' attitudes related to the inclusion of children with developmental disabilities in regular education groups.

The results of the research will show the role and significance of some key assumptions for the implementation and implementation of inclusion in DV "Biokovsko zvonice" Makarska. Equally, the results of this research can serve as a framework template for the creation of annual plans and programs and curriculum of the institution with the aim of qualitatively defining guidelines for the successful realization of inclusion.

Keywords: inclusion, children with developmental disabilities, parents

## LITERATURA

1. Beckman, P. J. (1991). Comparison of mothers' and fathers' perceptions of the effect of young children with and without disabilities. *American Journal on Mental Retardation*, 95(5), 585-595
2. Bezuk, J. (1993.): Analiza stava roditelja prema autističnom djetetu u funkciji kreiranja adekvatne stručne pomoći. Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Magistarski rad. Zagreb.
3. Blue-Banning, M., Summers, J. A., Frankland, H. C., Nelson, L. L., Beegle G. (2004): Dimensions of Family and Professional Partnerships: Constructive Guidelines for Collaboration. *Exceptional Children*, 70, 2, 167-184
4. Brajša, P.(1995.): Očevi gdje ste? Školske novine. Zagreb.
5. Bulić, D., Joković Oreb, I. i Nikolić, B. (2012). Angažman majki djece s teškoćama u razvoju u aktivnostima svakodnevnog života. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 48(2), 1-12
6. Camarata, S. (2014.): Early Identification and Early Intervention in Autism Spectrum Disorders: Accurate and Effective? *International Journal of Speech-Language Pathology*, 16,1,1–10
7. Cantwell-Barti, A. M. (2009): How psychologists can assist parents of children with disabilities. *Australian Psychological Society*, 1, 1, 1-4.
8. Čiček, M. (1994.): Obitelj malodobnog delikventa. U: Naša obitelj danas. Zbornik radova. Ministarstvo rada i socijalne skrbi. str.80-84.
9. Espe-Sherwindt, M.A.R.I.L.Y.N. (2008): Family centred practice: collaboration, competency and evidence. *Support for learning*, 23, 3, 136-143.
10. Guralnick, M. J. (2005): An overview of the developmental systems model for early intervention. *The developmental systems approach to early intervention*, 1, 3-28.
11. Iversen, M. D., Shimmel, J. P., Ciacera, S. L., Prabhakar, M. (2003): Creating a familycentered approach to early intervention services: Perceptions of parents and professionals. *Pediatric Physical Therapy*, 15, 1, 23-31.

12. Juul, J. (1995.): Razgovori s obiteljima: perspektive i procesi. Alinea. Zagreb.
13. Kadić, I. (2015): Prikaz i usporedba sustava rane intervencije u djetinjstvu u pojedinim europskim zemljama i Republici Hrvatskoj. Specijalistički rad. Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
14. Karamatić Brčić, M. (2011), Svrha i cilj inkluzivnog obrazovanja. Acta Iadertina, 8 (2011), str. 39-47. Zadar: Sveučilište u Zadru.
15. Kempler, W. (1994.): Načela obiteljske psihoterapije. Alinea. Zagreb.
16. Leutar, Z. i Oršulić, V. (2015). Povezanost socijalne podrške i nekih aspekata roditeljstva u obiteljima s djecom s teškoćama u razvoju. Revija za socijalnu politiku, 22(2), 153- 176.
17. Logopedi.hr. Segregacija, integracija i inkluzija-što je što? Preuzeto: <https://logoped.hr/segregacija-integracija-i-inkluzija-sto-je-sto/> (27.01.2022.)
18. Ljubešić, M. (2003): Biti roditelj, Model dijagnostičko-savjetodavnog praćenja ranog dječjeg razvoja i podrške obitelji s malom djecom. Zagreb, Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži
19. Marvin-Cavor, Lj. (1981.): Komparativna analiza strukture stava roditelja prema polaznicima škole za MR djecu bez somatopsihičkih oštećenja. Zagreb. Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu.
20. McWilliam, R. A. (Ed.) (2010): Working with families of young children with special needs. Guilford Press.
21. McWilliam, R. A. (2015): Future of early intervention with infants and toddlers for whom typical experiences are not effective. Remedial and Special Education 2015, 36, 1, 33-38.
22. Mikas, D., Roudi, B. (2012.). *Socijalizacija djece s teškoćama u razvoju u ustanovama predškolskog odgoja*. Paeditria Croatica. Preuzeto 27.01.2022. s [https://more.rivrtici.hr/sites/default/files/socijalizacija\\_djece\\_s\\_teskocama\\_u\\_razvoju\\_u\\_ustanovama\\_predskolskog\\_odgoja.pdf](https://more.rivrtici.hr/sites/default/files/socijalizacija_djece_s_teskocama_u_razvoju_u_ustanovama_predskolskog_odgoja.pdf)
23. Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (2015.). Preuzeto 27.01.2022 s <https://mzo.gov.hr/istaknute-teme/odgoj-i-obrazovanje/nacionalni-kurikulum/nacionalni-kurikulum-za-rani-i-predskolski-odgoj-i-obrazovanje/3478>
24. Narodni znanstveni list. Djeca s teškoćama u razvoju u sustavu ranog odgoja i obrazovanja. Preuzeto 28.01.2022. s <http://www.zzjzpgz.hr/nzl/37/spajanje.htm>

25. Oluremi, D. (2015): Counselling Intervention and Support Programmes for Families of Children with Special Educational Needs. *Journal of Education and Practice*, 6, 10.
26. Pintarić Mlinar, Lj., Bratković, D., Mamić, D. (2013): Parent's satisfaction with some features of early care provisions for children with different levels of intellectual disabilities. *Journal of special education and rehabilitation*, 14, 3-4, 22-42.
27. Repalust, M. (2017.): Iskustva roditelja djece s teškoćama u razvoju te razvojnim i socijalnim rizicima vezana uz ranu intervenciju u Međimurskoj županiji. Zagreb. Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilište u Zagrebu. (diplomski rad)
28. R. Daniels, E., Stafford, K. (1998.). *Kurikulum za inkluziju. Priručnik broj 4*. Zageb: Tisak Državni pedagoški standard predškolskog odgoja i naobrazbe. Narodne Novine. Preuzeto 27.01.2022. s [https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008\\_06\\_63\\_2128.html](https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_06_63_2128.html)
29. Slunjski, E. (2011.). *Razvoj autonomije djeteta u procesu odgoja i obrazovanja u vrtiću*. *Pedagoška istraživanja* 8 (2), 217 – 228.
30. Šagud, M. (2006), *Odgajatelj kao reflektivni praktičar*, Petrinja: Visoka učiteljska škola.
31. Višnjić-Jevtić, A. , Visković, I., Rogulj, E., Bogatć, K., Glavina, E. (2018). *Izazovi suradnje*. Zagreb: Alfa
32. Vican, D. i Karamatić Brčić, M. (2013). *Obrazovna inkluzija u kontekstu svjetskih i nacionalnih obrazovnih politika – s osvrtom na hrvatsku obrazovnu stvarnost*. *Život i škola*, LIX(30), 48-65
33. Zrilić, S. (2013). *Djeca posebnim potrebama u vrtiću i nižim razredima osnovne škole*. Čakovec: Zrinski, d.d.
34. Zrilić, S. (2018) *Razlikovni kurikulum kao pretpostavka uspješne inkluzije*, *Magistra Iadertina* (Vol. 13, br. 1, 162 – 180)
35. *Zakon o socijalnoj skrbi*: Narodne novine, br. 157/2013, 152/2014, 99/2015, 52/2016. Preuzeto 20.12.2022. s <https://www.zakon.hr/z/222/Zakon-o-socijalnoj-skrbi>
36. URL1: narodne novine.hr, [https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008\\_06\\_63\\_2128.html](https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_06_63_2128.html) , (22.1.2022.)
37. URL2: more.rivrtici.hr, [https://more.rivrtici.hr/sites/default/files/socjalizacija\\_djece\\_s\\_teskocama\\_u\\_razvoju\\_u\\_ustanovama\\_predskolskog\\_odgoja.pdf](https://more.rivrtici.hr/sites/default/files/socjalizacija_djece_s_teskocama_u_razvoju_u_ustanovama_predskolskog_odgoja.pdf), (22.1.2022.)

38. URL3: logoped.hr, <https://logoped.hr/segregacija-integracija-i-inkluzija-sto-je-sto/>,  
(22.1.2022.)

39. URL4: Nastavni zavod za javno zdravstvo, <http://www.zzjzpgz.hr/nzl/37/spajanje.htm>,  
(22.1.2022.)

40. URL5: hrcak.srce.hr, <https://hrcak.srce.hr/file/262277> (24.4.2024.)

## **PRILOZI**

### **SLIKE I GRAFOVI**

Slika 4. 1 Individualizirani odgojno-obrazovni planovi (izvor: Ellen R. Daniels & Kay Stafford, Kurikulum za inkluziju, 1998) .....	19
Graf 5.1 Sudionici istraživanja u odnosu na spol .....	24
Graf 5.2 Sudionici istraživanja u odnosu na dob .....	24
Graf 5.3 Sudionici s obzirom na razinu obrazovanja .....	25
Graf 6.1 Vrste boravaka djece .....	26
Graf 6.2 Informiranost o odgojno-obrazovnoj skupini .....	27
Graf 6.3 Prethodno iskustvo s djecom s teškoćama u razvoju ili osobama s invaliditetom.....	27
Graf 6.4 Postotak roditelja djece s teškoćama u razvoju.....	28
Graf 6.5 Mišljenja o uključivanju djece s teškoćama u odgojno-obrazovnu skupinu.....	28
Graf 6.6 Mišljenja roditelja o utjecaju inkluzije na njihovo dijete.....	29
Graf 6.7 Mišljenja roditelja o utjecaju inkluzije na kvalitetu odgojno-obrazovnog rada.....	30

## UPITNIK ZA RODITELJE

Poštovani roditelji,

molimo Vas za suradnju u svrhu provođenja istraživanja na temu „Uključenost djece s teškoćama u razvoju u Ustanove ranog i predškolskog odgoja iz perspektive roditelja“ u sklopu specijalističkog rada. Anketa je anonimna i rezultati će se koristiti u svrhu izrade specijalističkog rada na Poslijediplomskom specijalističkom studiju „Vođenje i upravljanje odgojno-obrazovnom ustanovom“, Sveučilište Zadar.

Unaprijed hvala na sudjelovanju.

Molimo Vas da zaokružite odgovor koji najviše odražava Vaše mišljenje:

### 1. SPOL:

- a) Muško
- b) Žensko

### 2. DOB:

- a) >20
- b) 21-30
- c) 31-40
- d) 41-50
- e) <51

### 3. VAŠA STRUČNA SPREMA:

- a) NKV
- b) SSS
- c) VŠS
- d) VSS

### 4. MOJE DIJETE JE UKLJUČENO U:

- a) cjelodnevni boravak
- b) poludnevni jutarnji boravak

c) poludnevni poslijepodnevni boravak

**5. U SKUPINU MOG DJETETA UKLJUČENO JE DIJETE S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU:**

- a) DA
- b) NE
- c) NE ZNAM

**6. POZNAJETE LI DIJETE S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU ILI OSOBU S INVALIDITETOM?**

- a) DA
- b) NE

**7. RODITELJ SAM DJETETA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU:**

- a) DA
- b) NE

**8. SMATRATE LI DA DJECA S TEŠKOĆAMA TREBAJU BITI UKLJUČENA U REDOVITU ODGOJNO-OBRAZOVNU SKUPINU DJEČJEG VRTIĆA:**

- a) DA
- b) NE
- c) NE ZNAM

**9. KAKO UKLJUČENOST DJETETA S TEŠKOĆOM U RAZVOJU UTJEČE NA VAŠE DIJETE:**

- a) POZITIVNO
- b) NEGATIVNO
- c) NE ZNAM

**10. KAKO UKLJUČENOST DJETETA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU UTJEČE NA KVALITETU RADA ODGOJNO-OBRAZOVNE SKUPINE:**

- a) POZITIVNO



b) NEGATIVNO

c) NE ZNAM

**11. SMATRATE LI DA UKLJUČIVANJE DJETETA S TEŠKOĆAMA U REDOVITU SKUPINU POZITIVNO UTJEČE NA NJEGOV RAZVOJ:**

a) DA

b) NE

c) NE ZNAM

**12. SMATRATE LI DA UKLJUČIVANJE DJETETA S TEŠKOĆAMA U REDOVITU SKUPINU DOPRINOSI RAZVOJU VAŠEG DJETETA:**

a) DA

b) NE

c) NE ZNAM

**13. BISTE LI IMALI RAZUMIJEVANJA UKOLIKO BI DIJETE S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU OZLIJEDILO VAŠE DIJETE (GURANJE, UGRIZ, OGREBOTINA, ŠTIPANJE, UDARAC I SL.):**

a) IMAO/LA BIH RAZUMIJEVANJA

b) NE BIH IMAO/LA RAZUMIJEVANJA

c) OVISNO O TEŽINI OZLJEDE